БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

№ 42 (11946)
1969 оной февралиин 19, среда

Сэн 2 мүнгэн

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

АГИТПУНКТ

...гай Соведүүдэй һунгалтада бэлэдхэл шиидхэхы үедөө ороод бай... үдэрнүүдтэ хаа хаанагүй боложо үнгэрһэн ажалшадай суг... дээрэ нютагай Соведүүдэй депутадта кандидадуудаар арад зон... эрхим хүбүүд, басагадые нэрлэһэн байна.

...дэбжүүлэгдэһэн кандидадууд һунгуулиин окружной комис... бүридхэлдэ абтажа дүүрэв.

...мүнөө арадай кандидадуудай түлөө агитаци үргэн дэли... хилхэ, һунгагшадай дунда ниитэ-политическэ хүдэлмэри үргэн... гаар ябуулха гэшэ һунгуулиин кампаниин шухала зүйл, пар... низацинуудай гол зорилгонуудай нэгэн болоно.

...дэлмэриин гол гуламтань агитпункт болонхой. Һунгуулиин... бүхэндэ, һуурин тосхон бүхэндэ агитпунктнууд нээгдээд, ойлгуу... хэн хүдэлмэри ябуулжа эхилэнхэй. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шэ... «...» совхоздо (парткомой секретарь нүхэр П. Р. Цыбикдоржиев)... хүдэлнэ. Агитпунктнуудые даагшадаар хүн зоной дунда... хүдэлмэри эрхилхэ дүй дуршэлтэй коммунистнар томилог... Агитпунктнууд һайнаар түхеэрэгдэнхэй: шэнэ газетэ, журнал... һунгуулиин литература, һунгагшадай список бии. Үдэшэ бүхэндэ... дежурлана. Һунгагшадай асуудал тусхай дэбтэртэ бэшэг... үүлагдана. Харюусамаар асуудалнуудтань харюу тэрэ дары... ерин эмхи зургаануудай болон тушаалта хүнүүдтэ хабаатай... тэдэндэ сэхэ дамжуулагдажа, харюунь һунгагшадай суглаан... тана.

...гэзэр агитпунктын хүдэлмэри хизаарланагүй. Һони һонин хөө... элдэб асуудалаар ленци болон элидхэл, асуудал болон ха... шэ гэхэ мэтэ үнгэргэгдэнэ.

...ор бүлтэ агитпунктнууд ажалаа һайнаар эмхидхэнэ гэхын ар... агитпунктнуудай хүдэлмэридэхи гол дутагдалнууд гэбэл: ...һунгалта болотор саг үшөө бии гэһэн буруу һанамжа барим... агитпунктнууд һаяхан болотор миин лэ нээгдэһэн нэрэ зүү... дээрээ ажаллажа эхилээдүй байһан; хоёрдохёор, олон газарта... нуудай хүдэлмэридэ политинформаторнууд, агитаторнууд, ху... торнууд болон интеллигенци һулаар хабаадуулагдана; гурбада... пунктнуудые даагшанар ойлгууламжын хүдэлмэриин шэнэ онол... тэрэнээ һонирхолтой болгохо гэжэ хүсэд оролдолго гарга... үдэшэндөө үүдынь нээжэ, нэгэ дежурные табяад лэ, һайн... хөөрэлдөө үнгэргөөд лэ ажалаа хизаарлахаяа һанана.

...пунктнуудай хүдэлмэридэ бии байһан эдэ болон бусад дутаг... саашадаа эбсэжэ огто болохогүй. Сагшье хүлеэнэгүй.

...гай Соведүүдтэ һунгалта эмхи гуримтайгаар үнгэргэхэ хэрэг... ниитэ-политическэ хүдэлмэриин хэмжээнһээ, тэрэнэй шэн... удхаһаа, дэлисэһээ дулдыдаха бшуу.

...пунктнуудта ябуулагдаха ойлгууламжын, политическэ хүдэл... удхань гэбэл, партиин XXIII съездын, КПСС-эй Центральна... Пленумүүдэй, КПСС-эй ЦК-гай октябриин (1968 он) Плену... шиидхэбэринүүдые ажалшадта тайлбарилан ойлгуулха, тэдэнэй дүүр... ажалшадые элсүүлхэ хэрэг болоно. Эндэ хооһон үгэ, уряалаар... гүйш. Нютагай эрхэ байдалһаа жэшээ баримтануудые абажа, ...табиһан зорилгонуудай дүүргэлтые, манай орон, республика, ...аймаг, колхоз, совхозуудаар боложо байһан һайн һайхан хуби... арад зоной һуудал байдал һайжаруулха талаар партиин... шиидхэбэринүүдэй хэды ехэ аша туһатай байһаниие ху... харуулха хэрэгтэй. Харуулха юумэн хаанашье, али... тосхондо, колхоз, совхоздо яһала олон. Эдэ бүгэдэдэ арадай... үүргэнь тон ехэ, саашадаашье бүри дээшэлхэ байна гэ... ойлгуулха хэрэгтэй. Арадай һунгамалнууд арадай үмэ... түрэ эрхилнэ ха юм.

...агуу багша В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо бүхы... түрүү үзэл бодолтой хүн түрэлтэнэй бэлдэжэ байһан ха... нютагай Соведүүдэй мүнөөнэй һунгалта үнгэрхэ болоно. ...ажабайдал болон революционно ажал ябуулгые хүн зон... тайлбарилан ойлгуулха, Ильичэй һургаалай илан манда... Коммунис партиин саг үргэлжын тэмсэл үргэнөөр харуулха... урда тээхи ниитэ-политическэ хүдэлмэриин шухала... нэгэниинь гээшэ. Энэ зорилго шиидхэлгэдэ агитпунктнууд... ленинскэ булангууд, эндэ үнгэргэгдэдэг ленинскэ ун... В. И. Лениндэ зорюулагдаһан лекци, элидхэлнүүд туһалха... лекци, элидхэл уншалгада һайн бэлэдхэлтэй политинфор... лекторнүүдые, хүтэлбэрилхы партийна, советскэ хүдэлмэ... хабаадуулха хэрэгтэй.

...пунктнуудай хүдэлмэридэ элдэб онол арга хэрэглэбэл һонир... хүн зоной зүрхэ сэдьхэл татасатай байха гэжэ мартажа боло... урдань хэдэ дахин шалгагдажа, ажалшадта һайшааг... лекци болон элидхэл, хөөрэлдөө болон асуудал-харюугай үдэшэ... гадна, бусад шэнэ онол арга бэдэрхэ хэрэгтэй. Үйлэдбэриин ту... партиин үнинэй гэшүүдтэй, соёл культурын ажал ябуулаг... хүтэлбэрилхы тушаалтадтай уулзалга үнгэргэхэһөө эхилээд, али... тематическа үдэшэ, тусхай зүбшөөл, хөөрэлдөө, лекци... мэтые агитпунктнуудта хэжэ байбал хүн зондо һайшааг... угтагдаха байха.

...кандидадуудай түлөө агитаци хаа хаанагүй эхилхэнь. ...харюусалгатай хүдэлмэри. Агитпункт бүхэндэ кандидадуудай... байха зэргэтэй. Гадна һунгагшад өөһэдынгөө кандида... уулзаха болоно. Һунгуулиин урда тээхи эдэ суглаануу... үнгэргэхын тула агитпунктнууд ехэхэн хүдэлмэри... һунгуулиин комиссинуудтай хамта эртээнһээ график... агитаторнуудаар болон эдэбхитэдээрээ дамжуулан, һунгагшадтаа... нюурнуудта туһалха шухала.

...агитпунктнууд агитаторнуудай хүдэлмэриие үдэр бүри ан... зэргэтэй. Тэдэнэрые элдэб литератураар, хөөрэлдөө хэхэдэнь... болохо тоо баримтануудаар, депутадта кандидадуудай намта... тэдэнэртэй семинар болон зүблөө үнгэргэжэ, захяа заабари... хэрэг агитпунктнуудта гол түлэб даалгагдана.

...болотор хорёод гаран хоног үлэнхэй. Агитпунктнуу... эрид һайжаруулха, гүн удхатай, бүри һонирхолтой бол... партийна организацинуудай үмэнэ табигдана.

Любовь Балжир Улаан-Үдын нооһо угаадаг фабрикада 6 жэл соо ажаллана. Энэ үе соо энэ нүхэрнай өөрынгөө мэргэжэлые һайнаар шудалжа, ажалдаа һайн амжалта туйлана. Мүн тиихэдэ ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм. Коммунис ажалай ударник Любовь Балжир Улаан-Үдын городской Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнхэй. Зураг дээрэ: Любовь Балжир.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ҺАРА СОО ХОЁР МЯНГА

«Забайкаллес» комбинадай модошод В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн вахтада жагсажа, байгша жэлэй туршада 4 миллион 20 мянган кубометр модо бэлдэхэ гэһэн социалис уялга абаһан байна.

Нимэ ехэ зорилго урдаа табиһан комбинадай хүдэлмэришэд табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түрүүшын лэ үдэрһөө хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллажа эхилээ. Модо бэлдхэхэ бага комплексно олонхи бригадануудай гэшүүд үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэнэ. Бага комплексно 73 бригадануудай модошод январь һара соо тус тустаа 1500 кубометрһээ дээшэ модо бэлдэжэ, амжалта туйлаба. Социалис Ажалай Герой Алексей Павлович Кудряшовой, мүн түрүү бригадирнууд Василий Спиридоновой, Ефим Викулинай, Владимир Белигэй хүтэлбэрилдэг бригадынхид һара соогоо 2000 кубометр модо бэлдэжэ шадаа.

Ажалаа зүбөөр эмхидхэһэн түрүү хүдэлмэришэд амжалта туйлажа, залуушуулда ажалай һайн жэшээ харуулна.

Үбэлэй үелэ модо ехээр бэлдэхын тула февраль, март һаранууд модо бэлэдхэлгын габшагай һара гэжэ соносхогдобо. Социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, модо ехээр отолһон бага комплексно бригадада 200 түхэригэй хоёр, 150 түхэригэй дүрбэн, 100 түхэригэй зургаан мүнгэн шан һара бүри барюулхаар хараалагдаа. Энэ гуримые «Забайкаллес» комбинат, ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюзай обкомой президиум баталба.

Буряадай модошод ехэ модо отолхо арга боломжотой, хүсэ шадалтай. Жэшээлхэдэ, Хандагатайн леспромхозой модошод үдэр бүри 1900 кубометр модо отолжо, доодо складта шэрэхэ даабаряа үлүүлэн дүүргэнэ. Байгалай, Ардасаанай леспромхозуудай модошод ажалаа зүбөөр эмхидхэһэнэй ашаар даабаряа мүн лэ үлүүлнэ.

Н. ТЮРНЕВ.

ШАЛГАРАГШАДТА — ШАН

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет ба профсоюзуудай облпрофсовет республикын Министрнүүдэй Соведэй мэдэлдэ ородог предприятинуудай коллективүүдэй дунда дэлгэрһэн 1968 оной социалис мүрысөөнэй дүн гаргаба.

Гусиноозерск хотын оёдолой фабрикын коллектив (директор Н. М. Поздин, парторганизациин секретарь Л. У. Коновалова, профсоюзай месткомой түрүүлэгшэ К. В. Рябов) энэ мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлжэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, профсоюзуудай областной соведэй дамжуулгын Улаан тугта, нэгэдэхи мүнгэн шанда хүртэбэ.

Кабанскын хүн зоной ажаһуудалай эрилтэ хангадаг комбинадай коллектив (директор В. М. Карбаинов, парторганизациин секретарь М. П. Мирошник, профсоюзай месткомой түрүүлэгшэ А. С. Плюснин) хоёрдохи мүнгэн шангаар шагнагдаба. Тиихэдэ Улаан-Үдын оньһожоруулагдамал хубасаһа угаалгын газарай, коммунальна ажахын управлениин автотранспортна ажахын коллективүүд гурбадахи мүнгэн шанда хүртэһэн байна.

НҮХЭР Л. И. БРЕЖНЕВ НҮХЭР В. УЛЬБРИХТТАЙ УУЛЗАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев СЕПГ-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, Германиин Демократическа Республикын Гүрэнэй соведэй түрүүлэгшэ нүхэр В. Ульбрихттай байгша оной февралиин 17-до уулзаа.

Хоёр талаһаа бэе бэеэ ойлголсолгын, хани халуун оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөнүүдэй үедэ Советскэ Союзда болон Германиин Демократическа Республикада коммунизм, социализм байгуулга тухай хоёр тала бэе бэедээ мэдээсээ, хоёр оронуудай хоорондо аха дүүгэй харилсаа холбооной бэелүүлэгдэжэ байһандань сэдьхэлээ хананги байһанаа элишэлээ, мүн хоёр оронуудай ба партинуудай хоорондохи харилсаа холбооной хүгжэлтын шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэжэ, аха дүү социалис оронуудай хоорондохи бүхы талаарнь харилсаагаа үргэдхэхөөр бэлэн байһанаа элирхэйлэн мэдүүлбэд.

Нүхэд Л. И. Брежнев, В. Ульбрихт уласхоорондын байдалай, дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй шухалын шухала асуудалнуудаар һаналаа мэдэлсэжэ, арадуудай ашаг туһада эсэргүүсэн Европодо шахардуу байдалай аюулта гуламта бии болгохо хүсэлэнтэйгоер Баруун Германиин милитарис, үһөө нэхэгшэдэй ба шэнэ нацис партиин этэгээдүүдэй ябуулгын дэлбэржэ байһые тэмдэглээ. Зүбшэн хэлсэгдэһэн бүхы асуудалнуудаар нэгэ һанал бодолтой байһанаа хоёр талаһаа элирхэйлээ.

Социалис оронуудай нэгэдэлые бэхижүүлхэ, эб найрамдалай, демократиин ба социализмын аша туһада коммунистнууд ба бүхы ажалшадай бата нэгэдэл болон интернациональна талархал улам бэхижүүлхэ хэрэг КПСС ба СЕПГ-гэй шухала зорилго гээд онсолон тэмдэглэгдээ.

НҮХЭР ВАЛЬТЕР УЛЬБРИХТЫН СОВЕТСКЭ СОЮЗДА БАЙҺАН ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гай уряалаар СЕПГ-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, Германиин Демократическа Республикын Гүрэнэй соведэй түрүүлэгшэ нүхэр Вальтер Ульбрихт һамгантайгаа Советскэ Союзда амараа. Амарһанайнгаа һүүлээр нүхэр Вальтер Ульбрихт Москва хотын архитектурно-түсэблэлгын главна управлени ошожо, ниислэл хотые шэнэдхэн заһабарилха түсэбүүдтэй, тэрэнэй архитектурын асуудалнуудтай танилсаа, городской ажахын хүгжэлтын ерээдүйн хараа түсэбүүдээр һонирхоо. Нүхэр В. Ульбрихт Москвагай барилгын шэнэ районуудые ошожо хараа, барилгашадтай уулзаа.

Нүхэр В. Ульбрихт КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи ниитын эрдэмэй академидэ февралиин 15-да ошоо. Академиин коллективэй шэнжэлэн үзэдэг марксизм-ленинизмын хүгжэлтын шухала асуудалнууд тухай хани халуун оршон байдалда хөөрэлдөөн болоо.

Тэрэ үдэр нүхэр В. Ульбрихт «1963—1968 онуудта гүрэнэй Третьяковско галерейдэ ороһон, уран зурагай, скульптурын, графикын шэнэ бүтээлнүүдэй» выставкэтэй танилсаа.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И Брежнев СЕПГ-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй соведэй түрүүлэгшэ нүхэр В. Ульбрихт хоёрой хоорондо хани халуун уулзалга февралиин 17-до болоо.

Нүхэр В. Ульбрихтын нэрэ хүндэлэлдэ зорюулан, КПСС-эй ЦК-гай Политбюро сайлалга эмхидхээ.

* * *

Нүхэр В. Ульбрихт һамгантайгаа февралиин 17-до Эхэ ороноо бусаа.

ЗУУНҺАА — 96 БОЛОО!

ЮРӨӨ НЮТАГ. (Телефоноор абтаба). Буряад оронойнгоо бүхы хонишодой дунда һайшаалта үүсхэл гаргаһан манай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо хонидой түл түлэг дундаа абтажа байна. Байгша оной февралиин 13-най мэдээгээр бүхы 17 мянган эхэ хонидһоо хамта 12 мянган хурьгад абтаад, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлэгдэнэ.

Ажахы соогоо дэлгэрһэн мүрысөөндэ нэгэдэхи бригадын хонишод (бригадир П. Мунконжапов) даб дээрэ түрүүлжэ ябана. Эдэнэр бүхы 5389 хонидһоо 4 мянга гаран хурьгадтай болоод байна.

Колхозоймнай эрхим хонишон Бутыд Гармажаповна Банзаракцаева отарынгаа бүхы 632 эхэ хонидһоо мүнөө 610 хурьга абаа гэхэ гү, али зуун эхэ бүриһөө 96,5 хурьга түлжүүлжэ байна.

Эндэ һаяар түрэхэ хонид үшөөл олон. Мүн хонишод Буда Булгатов, Галсан Цырендоржиев, Цырен-Доржо Ванчиков, Бутыд Батуева, Дамбии Будажапов болон бусад тус тустаа 500—630 хурьгадтай болоо гэхэ гү, али даб дээрэ зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр ная гаран хурьгадые абаад байна.

Мүрысөөнэй түрүүшын дүн дээрэһээ харахада, манай Юрөөгэй хонишод зуун эхэ хонин бүриһөө 90 хурьга абаха гэһэн зорилгодоо лаб хүрэхэ гэжэ этигэхээр.

А. НАМСАРАЕВА,
колхозой экономист.

Сэлэнгын аймаг.

ҺУНГУУЛИИН КОМИССИНУУД

Нютагай Соведүүдэй һунгалтын үдэр улам ойртожо, тэрээндэ бэлэдхэл шиидхэхы үедөө оробо. Ажалшадай үргэн суглаануудай дээрэ депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ үнгэржэ, нэрлэгдэһэн түлөөлэгшэд бүридхэлдэ абтаба. Кандидадуудай намтартай һунгагшадые танилсуулха, уулзалгануудые үнгэргэхэ, һунгуулиин участогуудта һунгагшадай список үлгэхэ, тодоруулан шалгахаһаа эхилээд, һунгалтада бэлэдхэлэй тон харюусалгатай, ехэхэн хүдэлмэри хэгдэхэ байна.

Һунгалта үнгэргэхэ тухай Дүримэй ёһоор бүхы бэлэдхэл ябуулха хэрэг городуудта, аймагууд болон сомонуудта хэр зэргээр эрхилэгдэнэб гэжэ хинан шалгаха уялга городуудай, районуудай, аймагуудай, сомоной, сельскэ болон посёлогуудай һунгуулиин комиссинуудта даалгагдана. Манай республика дотор нютагай Соведүүдэй тоогоор (Совет бүхэндэ нэгэ) 198 һунгуулиин комисси байгуулагданхай. Тэдэнэй зэргэдэ ниитын организацинуудай, ажалшадай коллективүүдэй 1228 эрхим түлөөлэгшэд, тэрэ тоодо 553 эхэнэр дэбжүүлэгдэнхэй.

Комисси бүхэн өөһэдынгөө Соведэй газар дээрэ ударидахы эрхэтэй, нютагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедтэ мэдэлгүй. Яахадааб гэхэдэ, комиссинууд засагай дээдын зургаанай тогтоолоор байгуулагдаһан ха юм. Эдэ бүрин эрхэтэ комиссинууд һунгалтада бэлэдхэлэй үедэ нимэ юумэ хэхэ уялгатай: өөрынгөө Соведэй газар дээрэ нютагай Соведүүдые һунгаха тухай Дүримэй дүүргэлтые нягта нарииһаар хинан шалгаха; окружной, участково һунгуулиин комиссинуудай хүдэлмэри тушаа һунгагшадай зүгһөө ороһон мэдүүлгэ, гомдолнуудые хаража үзэхэ; Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй тогтооһон түхэлтэй һунгуулиин бюллетеньнүүдые бэлэдхэжэ, окружной комиссинуудта үгөөд, хэр саг соогоо участково комиссинуудта дамжуулагдаһаб гэжэ шалгаха; Соведтэ депутадуудай һунгагдаһан тухай бүхы окружной һунгуулиин комиссинуудһаа ороһон протоколнуудые заседани дээрээ хаража, депутадуудые бүридхэлдэ абажа, һунгалтын дүн тухай газетэдэ гү, али тусхай плакадта тунхаглаха; хүтэлһэн бүхы хэрэг саарһануудаа Соведэйнгээ мандатна комиссида тушааха. Тобшолон хэлэбэл, Соведэйнгээ түрүүшын сесси болотор һунгуулиин комисси ажал ябуулгаяа үргэлжэлүүлхэ юм.

Өөһэдынгөө зорилгонуудые һайнаар, саг соонь дүүргэхын тулада комиссиин гэшүүд эрхэ, уялгануудаа һайса мэдэһэн байха зэргэтэй. Тус комиссинуудые баталан байгуулһан Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд комиссиин гэшүүдые суглуулжа, заабари, зүбшэл үгөөдүй һаа, тэрэнээ һаяын үдэрнүүдтэ хүсэлдүүлхэ хэрэгтэй.

Һунгуулиин комиссиин хүдэлхэ таатай зохид байдал, хэрэгтэй саарһа гуурһаар, литератураар нютагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитет хангаха уялгатай.

Е. МАТУШОР,
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй эмхидхэлэй таһагые даагша.

МЕХАНИЗАТОРАЙ МЭРГЭЖЭЛ ШУДАЛАГТЫ, БАСАГАД!

БИДЭНЭРЭЙ ЭЭЛЖЭЭН ЕРЭЭ

Гушаад онуудай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ трактор, машина жолоодожо, Совет ороноо хүгжөөлсэһэн эхэнэрнүүд манайл үетэн байгаа бэшэ һэн гү? Энэ хүдэлөөндэ эхи табижа, үетэн басагадаа уряалһан Украинын суута трактористка Паша Ангелина 18 наһатайһаа трактор жолоодожо эхилээ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ эрэшүүлэй фронтдо ошоод байхада тракторта һуужа эхилһэн Буряад оронойнмнайшье басагад манайл наһанай байһан.

Тэдэ жэлнүүдтэ трактористаар хүдэлмэрилхэнь ехэ бэрхэтэй байгаа. Тарянай үндэр ургаса абахын тула үдэр һунигүй хүдэлмэрилжэ байхада, ниитын ажалда нүүдтэ ажаллахань мүн лэ хүшэр байгаа. Тэрэ сагай техникые мүнөөнэйхитэй жэшэхын аргагүй, тулюур байһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Теэд манай эхэнүүдэй үетэн хүдэлмэриһөө айжа, гэдэргээ сухаряагүй.

«Һүүлэй жэлнүүдтэ эхэнэр-механизаторнууд үсөөршөө. Билэ энээниие буруу гэжэ һананабди. Басагад үнэндөө хүбүүдһээ дутуугүй» гэжэ Мухар-Шэбэрэй аймагай «Родина» колхозой басагад республикынгаа залуу эхэнэрнүүдтэ хандаһан хандалга соогоо ехэ зүб бэшэнэ.

Совет газар таряалангай түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө ороһон эхэнэр патриодуудай баатаршалхы ажалай намтар һайса мэдэхэ дээрэ хүргэхые оролдодог нюдаргаа баяшуулшье олдодог һэн. Тэрэнэй удаадахи дайнай жэлнүүдтэ...

...Үрзанда, 8-дахи класс дүүргэһэн жэлээ техническэ мэргэжэл олгохо Бага-Куналейн училищида механизатор болохо зорилготойнууд ороо һэмди. Тиихэдэмнай нэгэ зарим зон дурагүй хэбэртэйгээр хэлэдэг һэн, харин колхозоймнай правлени, училищиин багшанар механизаторай мэргэжэл шудалха гэһэн шиидхэлыемнай ехэ һайшаалһан байна. Училищидаа һурахадаа Зина бидэ хоёр уран һайханай болон автомобильна кружогто ябадаг һэмди. Тэндэ һуража байхадаа, хабарай, зунай сагта түрэл колхоздоо халаанай трактористнуудаар, намартаа комбайнда штурвальщигуудаар хүдэлжэ, мэргэжэлдээ дүршэл олообди. Удангүй һүүлшын хэшээлнүүд үнгэржэ, шалгалтаяа урагшатайгаар баряад, олон шадабаритай механизаторай үнэмшэлгэ абтаа һэн.

Училищида һурахадаа, мүн поли дээрэ трактор жолоодожо ябахадаа, хүнһөө гээгдээгүйб.

Зина бидэ хоёр мүнөө гэр бүлэтэй болонхойбди. Хани нүхэднай нютагай хүбүүд, мүн лэ механизаторнууд. Гэр бүлөөрөө нэгэ трактор даажа абаад ажаллахадамнай ехэ һайн гэжэ энэ намар ойлгоо һэмди. Гадна эндэ һая тунхаглагдаһан «Хүдөө ажахыдахи мэргэжэлтэ хүдэлмэридэ эхэнэрнүүдые бүри олоор элсүүлхэ тухай» СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол бидэ, эхэнэр механизаторнуудые зоригжуулна.

Ф. ЛУГОВСКАЯ,
Бэшүүрэй аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой трактористка.

Зураг дээрэ: Ф. И. Луговская.
Н. ДАМБАЕВАЙ фото.

УЯЛГАНЬ ДҮҮРГЭГДЭХЭ

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Одон» совхозой гурбадахи отделениин гэшүүн Доржи Дармаев хани нүхэр Долгормаатайгаа 1968 оной июниин 1-һээ 700 толгой эрье хонидые тушаажа абаад, зун-намарай үелэ үдэр һунигүй адуулажа, һайн хүшэ абхуулһан юм. Хонидоо бардам хүрэхэ үбһэ, зелёнье өөһэдынгөө хүсөөр бэлдэжэ абаһан тэдэнэр үбэлые ямаршье бэрхэшээлгүйгөөр үнгэргэжэ, нэгэшье толгой гарзада оруулангүйгөөр, тэбир тарганаар ондо оруулжа байна.

Эрье хонидые шахан таргалуулха отарые даагша залуу нүхэр Дармаев 1969 ондо толгой бүриинь шэгнүүрые 10 килограмм болгожо тушааха, 2,800 килограмм нооһо хайшалха сэнэн уялга абанхай юм. Энэнь заатагүй дүүргэгдэхэ байха.

Д. ЛОПИЛОВ.

БурАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР И. Я. ТРУНЕВЫЕ БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Республикын партийна органуудта удаан саг соо һайнаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө, мүн 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, КПСС-эй Хориин райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша нүхэр **Трунев Иннокентий Яковлевичые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. ХАХАЛОВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь К. МАСЛОВ.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1969 оной февралиин 18.

СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨН — НИИТЫЕ ЭДЭБХИЖҮҮЛХЭ ХҮСЭ[Н]

МҮРЫСӨӨН хадаа ниитэ олониие эдэбхижүүлхэ, тэдэнэй зоригжол эршэдхэхэ ехэл хүсэтэй зэбсэг гэжэ хэлсэдэгбди. Энэ зэбсэгэйл ашаар һай һайн, урдань үзэгдөө дуулдаагүй үрэ дүнгүүд, амжалтанууд туйлагдана ха юм. Зүгөөр мүрысөөе зүбөөр эмхидхэхэ, тэрэнэй ябасые үдэр бүриин хиналта доро абажа, дүнгыень гаргажа, ажалша зоной һонорто табижа байха хэрэгтэй ааб даа. Тингээгүй һаа мүрысөөмнай хооһон үгэ болоод һалашахаяашье ядахагүй. Энэ мэдээжэ хэрэг.

Абаһан уялгануудаа, түсэбтэ даабаринуудаа хүдэлмэришэдэй, коллективүүдэй амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ һайнаар эмхидхэһэн социалис мүрысөөн аша туһа ехэтэй үүргэ дүүргэдэг байна. Бидэ энээндэ анхаралаа онсо хандуулнабди. Партийна комитет профсоюзай рабочком ба совхозой дирекцитэй суг һуужа, жэлэй эхиндэ ажалшадай дунда эмхидхэгдэхэ социалис мүрысөөнэй гурим зохёодог байнабди. Тэрээн дотор ямар үрэ дүн туйлаха, мүрысөөндэ илагшад яажа урмашуулагдаха байһан тухай эли тодоор тодорхойлогдодог гээшэ. Удаань үйлэдбэриин участок бүхэндэ зүбшөн хэлсэгдэдэг байна. Мүрысөөнэй гуримые хүн бүхэн, мэргэжэлтэ бүхэн толгойдоо һайн хадуужа абадаг шуу.

Тэрэ гуримай ёһоор коллективүүд, хүн бүхэн мэргэжэл мэргэжэлээрээ өөһэдынгөө бэелүүлхэ уялга абажа, өөһэд хоорондоо мүрысөө эмхидхэдэг. Энэ хүдэлмэриие, хэнэйшье мэдэһээр, партийна, профсоюзай, комсомолой организацинууд эмхидхэдэг, саашадань хүтэлбэрилэн ябуулдаг ааб даа. Гадна хабарай тарилгын, үбһэ, таряа, овоц, хартаабха хуряалгын үедэ энэ хэрэг тэрэ хүдэлмэриин халуун хаһын орохын урда тээхэнэ мүн лэ тусгаар эмхидхэгдэдэг гээшэ. Имэрхүү хэмжээ ябуулга ажахы бүхэндэ хэгдэжэл байдаг. Ганса гол зүйлынь гэхэдэ, бидэ хүн бүхэниие өөрын уялгатай болгохо, хэн нэгэнтэй мүрысүүлхэ гэжэл оролдодог болонобди. Тингээд хэн хэнэйнь урдахи зорилгоо хэр дүүргэжэ байһые ходо хэлэжэ, харуулжа байха гээшэ бүришье шухала.

Ямар нэгэн кампаниин дүүрэн сасуу мүрысөөнэй ябасые дары согсолжо, үрэ дүнгыень гаргаха, бултанай һонорто соносхохо зорилго табигдадаг. Жэшээнь, таряа хуряалгын дүүрэн сасуу мүрысөөнэй дүн гаргагдаа һэн. Отделенинүүдэй хоорондын мүрысөөндэ 3-дахи отделениин хүдэлмэришэд, бригаданууд сооһоо энэ отделениин нэгэдэхи бригада илажа гараһан юм. Эрхим амжалтын түлөө эрхилэгшэ И. С. Перевозников мүнгөөр, мүн курорт ошохо путёвкоор шагнагдаһан байгаа.

Тарилга болон ургаса хуряалгын үедэ мүрысөөнэй ябаса үдэр бүри харуулагдажа байдаг. Энэ ушар манайда заншанхай. Тиихэдэ малшадай мүрысөөнэй дүн һара һараар гаргагдана. Социалис мүрысөөндэ илаһан коллективүүдтэ дамжуулгын Улаан туг, алдар солын туг, вымпел барюулагдана. Тиихэдэ мэргэжэл мэргэжэлээрээ мүрысөөндэ хабаадажа, илажа гараһан түрүүшүүлдэ хүндэлэлэй грамота, бэлэг үгтэнэ. Онсо шалгарагшадай түрүү дүй дүршэлые бэшэжэ абаад, ханын газетэдэ, сахилгаан хуудаһанда толилходо хүн бүхэнэй анхарал татадаг байна бшуу. Эрхимлэһэн бэрхэшүүлэй алдар нэрэ хэтэ мүнхэдөө совхозой Хүндэлэлэй дэбтэр соо бэшэгдэжэ, ажахын, аймагай, республикын хүндэлэлэй самбарта тунхагладаг гурим мүн лэ заншанхай. 1968 ондо нилээд олон хүдэлмэришэднай Москва ВДНХ ошожо хараһан юм. Социалис мүрысөөн коммунис ажалай түлөө хүдэлөөн хоёр зэргэ дэлгэрхэдээ, эршэ хүсэниинь бүришье шангадана. Мүнөө ажахыда «Коммунис ажалай ударник» гэһэн нэрэ зэргэ 143 хүндэ олгогдонхой, һү һаалиин хоёр фермын, инкубаторна станциин коллективүүд иимэ алдар суутай. Энэ хэрэгэй эдэбхижүүлхы удхатай байһаниинь элитэ.

Отделени, фермэ, бригада, звенонууд өөһэд хоорондоо булта мүрысэнхэй байдаг гэжэ хэлээ һэм. Жэшээнь, Степной Дворецэй Колесовскын 3-дахи фермэ хоёр, Истогой ба Колесовскын 1-дэхи фермэ хоёр хоорондоо мүрысэдэг. Эдэ мүрысэжэ байдаг фермэнүүдэй малшад хоорондоо ходо ябалсажа, бэе бэеынгээ байдалтай, хэрэг үйлэтэй танилсажа, дүй дүршэлөө хубаалдажа хүдэлдэгынь угаа ашатуһатай зүйл болонхой. Ингэжэ хоёр талаһаа өөһэд өөһэдынгөө хүдэлмэри шалгалсаха гурим малшадые, механизаторнуудые гуримшуулна, журамтай болгоно, харюусалгыень дээшэлүүлнэ. Хайшан гэжэ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин шанар һайжаруулха гээшэб гэжэ ходо сэдьхэжэ ябаха болоно бшуу.

Хэнэйшье мэдэһээр, манай совхоз 1964 онһоо хойшо ажахыгаа тусхай шэглэлтэйгээр мэргэжэл шудалан эрхилжэ захалаа һэн. Ингэжэ бидэ гол түлэб нугаһа үсхэбэрилхэ, һү абаха шэглэлдэ оронхой болонобди. Иимэ байхада малшадшье али олон хүдэлмэри хэжэ сагаа бараха бэшэ, харин нэгэл хүдэлмэри дахаад ябахадаа, ёһотоор лэ мэргэжэнэ, тэрээндээ шадамар болоно.

Иимэ хэрэг үүсхээд байхадаа, совхозой партком, партийна эхин организацинууд мэргэжэл түгэс кадрнуудтай болохо, тэдэнээ һайн бари, участок бүхэндэ зүбөөр хубаарилан табиха гэжэ оролдоно. Олон коммунистнуудые сэхэ үйлэдбэри дээрэ гаргаабди. Коммунист нэрэеэ хүндэлжэ, мүрысөө эмхидхэн, түрүү жагсаалда алхан ябадаг хүнүүд жэлһээ жэлдэ олон болоно. Агитаторнуудай хүдэлмэришэдэй урда үгэ хэлэхэ, хэрэлдөө эмхидхэхэдээ, коммунистнууд: һаалишан А. И. Селиванова, тарян ажалай бригадир В. К. Драйкин, үхэршэд М. Л. Бабинцева, В. И. Пушкарева, К. Ф. Бабкина болон абьяаста бусадай ажал хүдэлмэриин эрхим үрэ дүнгүүд, түрүү дүй дүршэл тухай хэлэжэ, тэдэниие һонирхуулдаг. Тэдэнэй үльгэр жэшээтэ ажал бусадай сэдьхэл хүдэлгэнэ, шэнэ бодол, эрмэлзэл түрүүлнэ ха юм.

Үргэн ниитын дунда манай зүбөөр эмхидхэгдэһэн мүрысөөнэй үрэ дүн һайн гэжэ сэгнэхэдээ, бидэ үлүү һайрхаха ябадал гарганагүйбди. Жэшээ болгон 1968 оной хүдэлмэриин үрэ дүн тухай тоготоё. Табан жэлэй гурбадахи жэлдэ хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха түсэбөө манай совхоз амжалтатайгаар үлүүлэн дүүргээ һэн. Гүрэндэ худалдаха түсэбүүдээ аяар октябриин 1-дэ дүүргээд, даабариһаа гадуур 5400 центнер мяха, 6000 центнер һү, 310 мянган үндэгэ, 6000 центнер ороохо, 10 мянган центнер хартаабха тушаагдаа. Гүрэндэ ороохо таряа тушааха табан жэлэй түсэб гурбан жэлэй туршада бэелүүлэгдээ.

Хэрбээ 1966 оной урда тээ жэлдээ 4700 центнер нугаһанай мяха абадаг байгаа һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 12,3 мянга шахуу центнертэ хүргөөбди. Ингэжэ гурбан жэлэй туршада 626 мянган түхэригэй сэбэр олзо совхоздо абтаа бшуу. 1968 ондо һү абалга нилээд дээшэлээ. 64 һаалишаднай үнеэн бүриһөө һү һаалгаяа хоёр мянган килограммһаа дээшэнь гаргаа. Һайнаар хүдэлхэдэ, олзотойшье ха юм даа. Социалис уялгаяа нёдондо үлүүлэн дүүргэһэн ганса шубуушадтамнай 8,4 мянган шахуу түхэриг мүнгэн нэмэлтэ түлбэри болгон үгтөө бшуу.

Мүнөө социалис мүрысөөнэй эршэ хүсэн бүри шангадана. Манай совхозой хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд, алба хаагшад табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын, агууехэ В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе баян дэлгэр амжалтаар угтахын түлөө эрмэлзэн тэмсэжэ байна. Энэ талаар тусхай хэмжээнүүд абтанхай, зорилгонууд тодорхойлогдонхой гээшэ. Ажалшаднай урма зоригжолоор бадаранги. Тэдэнэй тус түсайнь коллективээрээшье абаһан уялгануудынь бардам, эршэ түгэс. Тиимэ байнгүй яахаб. Энэ түүхэтэ ойе угтажа байһан үедэ альгаяа дэлгээгээд, амжаһанаараа сэдьхэлээ ханаад һуултай бэшэ ха юм.

Ажахы доторхи арга боломжонуудаа гүйсэд элирхэйлээд байхадаа, манай совхозой ниитэ ажалшад гүрэндэ мяха худалдаха табан жэлэй түсэбые гурбан жэл найма һара соо дүүргэхэ шадалтайбди гэжэ шиидхэбэри абаб. 1969 ондо — түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ 20 мянган центнер (тэрэ тоодо 14 мянган центнер нугаһанай) мяха абаха зорилго табигдана.

Һү ба үндэгэ абаха, [...] далдаха табан жэлэй т[...] ша Ленинэй түрэһөөр 1[...] ойн үдэр — 1970 он[...] 22-то заатагүй дүүр[...] хын түлөө энэ жэлдэ [...] 46 мянган центнер[...] үнеэн бүриһөө дунда [...] килограмм һү һааха [...] хан зорилго табигдаба[...] са һүн мяхан хоёрые [...] ха бэшэбди. Мүн та[...] тар бүриһөө 16 цент[...] 150 центнер хартааб[...] абаха хүсэлэнтэйбди.

КПСС-эй ЦК-гай [...] Пленум хадаа хүдөө [...] дэ хүшэр ажалтай [...] үргэлжэдэнь оньһон[...] го тодорхойлоо. Энэ [...] гараад байгша жэлдэ го[...] хэгдэхээр хараалагда[...] һоноо бэелүүлхэ хэрэ[...] ханизаторнуудай, [...] дунда дэлгэрһэн соци[...] сөөн мүн лэ бодото[...] үзүүлхэ байһандань эл[...]

Мүрысөөнэй хүсэн [...] үрэнь дэлгэр баян, ма[...] дабшалгада нүлөөлхэ[...] шанартай зэбсэг. Тии[...] ладань совхозой парт[...] на эхин организацину[...] эмхидхэн ябуулгада го[...] табина, саашадаа бүр[...] лан һайжаруулха хүсэ[...]

И. [...]
Кабанскын совхозой [...]

АЖАЛАЙ ТҮЛӨӨҺЭ ГУРИМШУУЛХА

ЭКОНОМИКЫН АСУУДАЛ

Хүдөөдэ экономическа хүдэлмэри һайжаруулха, хүдэлмэришэдэй болон колхозниинуудай ажалай түлөөһэ наринжуулан гуримшуулха тухай КПСС-эй ЦК-гай октябриин Пленум дээрэ анхарагдаһан байна. Энэ талаар манай республикын ажахынуудта дутагдалнууд олон үзэгдэнэ.

Илангаяа газар тариалангай хүдэлмэридэ ябадаг хүнүүдэй ажалайнь түлөөһэн орёогоор тодорхойлогдодог. Тэдэнэртэ гол түлөөһэнһөө гадна, элдэб янзын нэмэлтэ түлбэри, шан, ажахын яаралтай кампаниин үедэ түрүүшын арбан үдэртэ тракториступуд, машинистнүүдтэ, комбайнернуудта 100 процент дээгүүр, удаадахи үдэрнүүдтэ — 50 процент нэмээхэ гэхэ мэтэ урмашуулга хараалагданхай.

Эдэ бүгэдэһөө гадна, жэлэй эсэстэ продукци абаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэн бригада болон звенонуудта түсэбһөө гадуур абтаһан продукциин сэнгэй 25 процентнь үгтэнэ. Гадна түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо бага гаргаша хэһэнэй, мүн һайн шанартай продукци абаһанайнь түлөө салин хүлһэниинь 30 процент хүрэтэр дээшэлнэ.

Хүдэлмэришэдэй салин хүлһые иимэ орёо аргаар тодорхойлхонь тон бэрхэтэй. Хүдэлмэришэдшье энэ гуримые һайса ойлгодоггүй. Мүн газар тариалангай ажахын хүдэлмэриин тоо бүридхэлые орёо бэрхэтэй болгоно.

Үнгэрһэн намартаа Эрхүүтэй, Шэтын областьнуудай болон манай республикын совхозуудай директорнууд, главна экономистнууд, үйлэдбэриин управленинүүдэй түлөөлэгшэд газар тариалангай ажалай түлөөһэнэй гуримые саашадань наринжуулан һайжаруулха тушаа хөөрэлдэһэн байгаа. Энэ сутлаанда РСФСР-эй Хүдөө ажахын министерствын болон хүдөө ажахын экономикын Бүхэсоюзна эрдэм шэнжэлэлтын институдай түлөөлэгшэд хабаадаһан байна. Мүнөө үедэ энэ асуудалаар колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд болон экономистнууд бодомжолжо, өөһэдынгөө һанамжа дурадхалнуудые хэлэхэ аргатай болоо.

Нэгэ зарим хүнүүд газар тариалангай ажахыда хүдэлэгшэдтэ жэлэй туршада мэргэжэл шадабариинь харалсажа, тарифай ёһоор салин хүлһыень үгэхэ гэжэ дурадхана. Энэ ушарта түсэбөөр хараалагдаһан салин хүлһэнэй фонд баримталагдаха ушартай. Тиигээд һайнаар хүдэлһэн бригада, звенонуудта, түрүүшүүлдэ бүхы хүдэлмэреэ эрхим болзорто, һайн шанартайгаар үнгэргэһэнэйнь түлөө шан үгтэнэ. Иимэ шан үгэхын тула салин хүлһэнэй фондын 40—45 процентынь зэргэ мүнгэн һомологдоно. Продукци абаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэнэйнь түлөө түсэбһөө гадуур абтаһан продукциин сэнгэй 20 процент, түсэбөөр хараалагдаһан гаргашынь алмагдаһан сэнгэй 40 процентынь бригада болон звенонуудта үгэхөөр дурадхана.

Нүгөө зарим хүнүүд продукци абаһанайнь түлөө нэмэлтэ түлбэри үгэхэдөө, салин хүлһэндэ гэжэ хараалагдаһан тарифна фондын 0,4—0,45 процентыень нэмэжэ үгэхэ гэжэ дурадхаһан байна.

Юрэнхы дээрээ иимэ дурадхалнуудые оруулагшад мүнөө үедэ байһан гуримые балай хубилгахагүй, харин түлбэриинь хэмжээе ажалайнь дүн хаража, ехэ бага болгохо гэһэн байха юм. Энэнь тус зүблөөндэ хабаадагшадаар ехээр дэмжэгдээгүй байшоо.

Хуурай тала газартай Зэдын аймагай ажахынуудай эрхэ байдалда эдэ дурадхалнуудые хараад үзэхэдэ, нэгэ хэдэн һанамжа хэлэхээр байна. Бидэнэр хүдэлмэриие һайн шанартайгаар, саг соонь хэһэнэй түлөө хүнүүдтэ нэмэлтэ түлбэри үгэһэнэй хэрэггүй гэжэ һананабди. Юуб гэхэдэ, иимэ урмашуулга малшад болон хүдөө ажахын бусад һалбарида хүдэлдэг хүнүүдтэ үгы.

Бригада бүхэн хүдэлмэреэ һайн шанартайгаар, саг соонь хээл һаа, продукци абаха түсэбөө дүүргэхэ байһан тухайгаа мэдэжэ ябадаг ха юм. Тиимэһээ продукци абаха түсэбөө 80 процентһээ дээшэ дүүргэхэдэнь, түсэбэй дүүргэлтын процент бүхэндэ тарифна фондын 1,25 процентын хэмжээнэй салин хүлһэ нэмэжэ үгэхэдэ зохид гэжэ һанагдана. Энэ ушарта түсэбөө 80 процентһээ доошо дүүргэһэн хүнүүдтэ үлүү түлбэри үгтэхэгүй болоно бшуу.

Хажуугаарнь продукци абаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэн, мүнгэ зөөрэ алмаһан бригада болон звенонуудта шан барюулха гуримые үлөөхэ хэрэгтэй.

Манай һанахада, газар тариалангай ажалай түлөөһэнэй иимэ гурим тогтообол, хүн бүхэн бүгэдэ ехэтэйгээр ажаллаха, хүдэлмэреэ һайн шанартайгаар хэхэ, бэе бэеынгээ хүдэлмэриие хиналсажа ябаха гэжэ оролдохо байһаниинь мэдээжэ. Тингэжэ хүнүүдэй ажалдаа коммунис ёһоор хандаха хэрэгтэ нүлөөлхэ байһаниинь дамжаггүй. Тингээдшье ажалай тоо бүридхэхэдэ хүнгэн болохо, хүдэлмэришэдэй салин хүлһэ тодорхойлхонь бэлэн болохо үгэхэ байна.

Г. ИЛЬИН,
Зэдын аймагай үйлэдбэриин управлениин түсэблэлгын экономическа таһагай начальник.
Х. ШАГДУРОВ,
«Октябрьский» совхозой главна экономист.

ҮНДЭР ҮРГАСЫН ТҮЛӨӨ

Ивалтын туршалга-үйлэдбэриин ажахы нуга сабшалан һайжаруулгада анхаралаа ехээр хандуулжа, ехэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ эхилэнхэй.

Сабшалангай һайжаралга нэн түрүүн уһанһаа дулдыдадаг дээрэһээнь энэ асуудалда гол анхарал табигдаа. Гадна үбһэнэй үндэр ургаса туйлаха хэрэгтэ үтэгжүүлтэ оруулха гээшэ хэды ехэ удха шанартайб. Тиимэһээ нуга сабшалан дээрэ һайрамай уһа, саһа, мульһэ тогтоохо, наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлтэ ехээр таргаха шухала.

Иимэл хадань ажахы бүхэн арга боломжоёо хэрэглэн, үнгэрэгшэ жэлдэ 1703 гектар уһалагдадаг талмай дээрэ 450 тонно аммиачна селитр, 7000 тонно наг шэбхэ гаргаһан юм. Сабшалан һайжаруулгаар хэгдэһэн энэ хэмжээ ябуулганууд яһала һайн үрэ дүн үгөө. Дунда зэргээр гектар бүриһөө 15 центнер үбһэ хуряажа, тиихэдэ түрүү сабшаланшад — Каратуев, Шелкунов, Гермашев болон бусад гектар бү[...] 30 центнер үбһэ хуря[...]

Мүнөө — нэгэ бул[...] рузчик, тэргэ шэрэһэн [...] торнуудһаа бүридэһэн [...] һожоруулагдаһан бр[...] ноярай һүнэй ферм[...] Хаал гэжэ газарта наг [...] гажа байна.

Бригадын ажалай бү[...] байжа, наг шэбхэ саб[...] гаргаха жэлэйнгээ түсэ[...] хүдэлмэреэ үргэлжлүү[...] хыдөө Ивалгын тур[...] бэриин ажахын саб[...] энэ бригадын хүсөөр [...] ган тонно наг шэбхэ [...] байна. Энэнь үнгэрэгш[...] тэй сасуулбал, гурба[...] юм.

Зураг дээрэ: оньһо[...] һан бригада сабшалан [...] шэбхэ гаргажа байна. [...] хи эдэбхитэд: Анатол[...] (нэгэдэхи зураг), Миха[...] (хоёрдохи зураг).

А. НАГАС[...]

ГАБШАГАЙШУУЛАЙ ХҮДЭЛДЭГ ЦЕХТЭ

Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй коммунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн электромашинна цех. Түмэр харгы түерүүлэн, түбиие тойродог хүсэтэ локомотивуудай электродвигательнүүд эндэ шэнэлэгдэн заһагдажа, дахин суглуулагдана.

Якорьна участок цехэй эгээл томо участогуудай нэгэн гэжэ тоологдодог. Эндэ хэдэн олон станок зэргэлүүлэн табяатай. Хүдэлмэришэд, орёо нарин схема дээрэ тонгойлдожо, бүтээхэ детальнуудтайгаа һайса танилсана.

Электродвигательнүүдэй якорьнуудые сутлуулха хүдэлмэри харюусалга ехэтэй юм. Багахан алдуу хэтдэжэ, электро-утаһан бүрүүгаар холбогдоо һаа, хиналгын таһагайхидта гологдожо бусаагдадаг. Тингээл һаа хэдэн олон хүдэлмэришэдэй бүтээһэн продукци дахяад шэнээр хэгдэхэ ушартай болодог.

Ушар тиимэһээ энэ участогай хүдэлмэришэд бэе бэедээ ехэ эрилтэ табижа, нэгэ һанал бодолтойгоор ажаллана бшуу. Энээнэйл ашаар эдэнэр голодоһо гаргангүй, эрхим һайн шанартайгаар бүхы продукцяа бүтээжэ шадана.

Цех соо ариг сэбэр. Хайшаашье харахада зохидхоноор хубсалһан хүдэлмэришэдэй электродвигательнүүдэй узелнуудые хабсаргажа байхые обёорхот.

Якорьна участогай ахалагша мастер Владимир Цивилёвтой эндэ уулзабабди. Набтархан бэетэй, дүшөөд наһанай хүн согтой хүхюунээр энеэбхилэн, хүдэр гараа һарбайжа: «Манай участогай хүдэлмэришэд үдэр бүриингөө даабари 20—25 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ шадана. Бидэнэр бултадаа коммунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн цехтэ ажалланабди, хүдэлхэл ёһотойбди» гээд омог зоригтойгоор мэдүүлбэ.

Зүб даа, энэ коллектив оролдосо ехэтэйгээр ажалладаг хадаал завод соогоо түрүүлжэ ябана бшуу.

Хорёод шахуу жэлдэ энэ цех соо хүдэлһэн Илья Макаровые абаад үзэе. Халаанайнгаа даабари үдэр бүри 20 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ, һайн шанартай продукци гаргаһанайнгаа түлөө һаяшаг ЛВРЗ-гэй завкомой зүгһөө хүндэлэлэй грамота абаа. Олон жэлдэ ажаллажа олоһон баян дүршэлөө залуушуулда тэрэ тон лэ дуратайгаар дамжуулдаг байна. Анхаралтайгаар ажалдаа хандажа, һайн шанартай продукци бүтээхые оролдоһон хүдэлмэришэн Илья Макаров түрүү ажалай үльгэр жэшээ хамта хүдэлдэг нүхэдтөө харуулжа шадана.

Токарь Геннадий Казимов электродвигательнүүдэй якорьнуудай гол тошылдон жэгдэлхэ хүдэлмэри бүтээнэ. Халаан соогоо якориин арбан гол бүтээхэ даабаряа 12-то хүргэжэ, бараг амжалта туйлана. Эндэ нормоһоо гадуур бүтээгдэһэн нэгэшье гол, бусад деталь, хүдэлмэришэн бүхэнэй али бүхы оролдолго локомотивуудай заһабари түргэдхэнэ. Болзорһоо урид заһабарилагдаһан гансаханшье локомотив арадай ажахыда хэды ехэ ашаа шэрэнэб. Эдэ бүгэдые эндэ ажаллагшад һайн мэдэнэ. Тиимэл хадаа хамаг хүсэеэ элсүүлэн, табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө тэмсэнэ бшуу.

Электромашинна цех соо эршэтэ ажалай хүгжэм үдэр, һүниишье замханагүй. Электродвигательнүүдэй жэжэ, томошье детальнууд заһабарилагдажа, локомотив хабсаралгын цехэй хүдэлмэришэдтэ, түмэр замай локомотивна депонуудта эльгээгдэнэ. Цехэй продукци үйлэдбэрилхэ түсэб һара, квартал бүхэндэ үлүүлэн дүүргэгдэжэ, энэнь шударгы бэрхэ ажалай үльгэр жэшээ болоно.

Табан жэлэйнгээ даабари дүрбэн жэл хахад соо дүүргэжэ, В. И. Ленинэй зуун жэлэй ойе эрхим амжалтаар угтаха гэһэн зорилгодоо тус коллективэй хүрэхэ байһандань заатагүй этигэхээр лэ.

К. ЖАМЬЯНОВ.

ТЭЖЭЭЛЭЙ ШАНАР ЯАЖА ҺАЙЖАРУУЛХ[А]

Мэргэжэлтын зүбшэл

Буряад оромнай гол түлэб мал ажал эрхилдэг республика болоно. Тиимэһээ адууһа мал олошоруулхын, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын тула һайн шанартай, элдэб зүйлэй тэжээл ехэ хэрэгтэй. Гээд бэлэдхэһэн тэжээлээ зүбөөр хубаарилан гаргашалжа шадаха, тэжээлэйнгээ шэмэ, шанарые мэдэхэ шухала. Үнгэрһэн намарнаа манай зональна агрохимлабораториин зарим нэгэ ажахынуудта тэжээлэй шанарые шэнжэлжэ үзэбэ.

Кабанскын аймагай гурбан ажахыда, Улаан-Үдын хүдөөгэй аймагай табан ажахыда үбһэнэй, мүн Зэдын аймагай бүхы ажахынуудта силосэй шанар шалгагдажа үзэгдэбэ.

Ажахынуудта бэлэдхэгдэһэн тэжээлэй шанар шалгахын тула килограмм үбһэндэ байдаг каротинай (малай бэедэ шэнгэхэ шэмэтэ бодосой) шэгнүүр гаргагдаһан байна.

Зоотехническэ эрилтэ хараадаа абабал, дунда зэргээр 1 килограмм хүсы үбһэндэ — 45, залаата бобово ургамалда — 30, клевертэ — 25, шиигтэй газарай үбһэндэ — 15, хүбшынхидэ — 20, уһалагдадаггүй талын үбһэндэ — 10, нэмагайхида 7 миллиграмм каротин байдаг юм.

Харин дээрэ дурдагдаһан ажахынуудай үбһэ шалгажа үзэхэдэ, каротин бодос тус эрилтэһээ нилээд бага байгаа. Шэнжэлэгдэһэн үбһэнэй 45,9 процентнь килограмм бүридөө эрилтэһээ 10 миллиграмм, 37,3 процентнь 10—20 миллиграмм, 16,8 процентнь — 20 миллиграмм каротинаар дутуу гэжэ тоологдобо. Кабанскын аймагай ажахынуудта үбһэндэ каротин гэжэ бодос илангаяа бага, Улаан-Үдын аймагай «Улаан-Ооонго» колхозой үбһэн каротинаар элбэг байба.

Республика дотор хуряагдадаг үбһэнэй протеинээр ехэ байһые тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бидэнэрэй шалгажа үзэһэн үбһэнэй 85,7 процентын 1 килограмм бүридэ бүхэсоюзна дүнгһөө 70 граммаар ехэ протеин ушарһан юм. Шэнжэлэгдэһэн 1 килограмм үбһэндэ дунда зэргээр 2—7 грамм кальци үзэгдөө. Эрилтэһээ энэ хоёр дахин бага болоно. Шэнжэлэлтэ хэжэ үзэһэн ажахы бүхэнэй үбһэн фосфороор мүн лэ бага байшоо. Дунда зэргээр 1—2 грамм фосфор үбһэнэй килограмм бүридэ ушарна.

Буряад орон дотор хуряагдадаг үбһэнэй шанар хадаа дээрэ дурдагдаһан ажахынуудай һүрнүүдһээ абтажа, 1968 оной намар гаргагдаа. Манай лабораториин гаргаһан эдэ дүнгүүд ажахынуудай малшад, зооветмэргэжэлтэдэй малайнгаа тэжээлэй рацион табихада туһатай байха гэжэ найдагдана. Энээниие мэдэжэ абаһан малшад малайнгаа тэжээлэй рациондо дуталдаһан ямар нэгэ бодосые элдэб тэжээлээр хүсөөжэ шадаха болоно.

Дээрэ хэлэгдэһэн ажахынуудай силосэй шанар шалгажа үзэхэдэ, 71,4 процентнь каротинаар элбэг. Протеиншье эрилтэ [...] Харин кальци, фосф[...] луу малда ехэ туһа[...] эрилтэһээ 1,5—2 д[...] ушарна. Шалгажа үз[...] ехэнхи хубидань һү[...] бага, уксусна болон [...] люта ехэ ушарна.

Иимэ силос малд[...] килограммһаа ехые [...] лохогүй. Силосэй га[...] болгохын тула кил[...] дэнь 3 грамм мея[...] иимэ зорилготойгоор 9-[...] ын аммиачна уһа гү[...] мнил уһанда 85 грам[...] натри гэжэ содо н[...]

Тэжээл бүхэнэй бо[...] рилсаае мэдэжэ, эн[...] баримтануудые ажа[...] хэрэглэбэл, үбэл[...] адууһа малһаа абта[...] мын эрид дээшэлх[...] дамжаггүй.

В. Б[...]
Буряадай агро[...]
лабораториин ахалаг[...]

БУРЯАДАЙ БОЛЬШЕВИК ОРГАНИЗАЦИНУУД ХАРИИН ГҮРЭНҮҮДЭЙ СЭРЭГҮҮДЭЙ ДОБТОЛОН ОРОЛГЫН БА ГРАЖДАН ДАЙНАЙ ҮЕДЭ

(1918 оной августһаа 1922 он хүрэтэр)

болон Алас-Дурнада
засгай саг зуура диилдэ-
гүүлээр харин империали-
эр дэмжэгдэһэн, революц-
Колчагай засаг тог-
юм. 1918 оной сентяб-
багта Японой дивизи,
апрельдэ Америкын бу-
хоёр батальон
ск ерэһэн байгаа. Бу-
болон сагаан гвар-
буржуазиин гуримуудые
тогтоогоо һэн. Тиигэжэ
подалга эхилээ бэлэй.
стнуудые, Совет засаг
барисаараа сүүд-
эгүйгөөр буудан
байһан. Верхнеудинскын
түрүүлэгшэ В. М. Серов
нуухайгаар алагдаһан,
Совэдэй хүтэлбэ-
К. Л. Маслов, В. Д.
В. А. Арсентьев, А. В.
Ц. Ц. Ранжуров, мүн
большевигүүд буудаг-
даа.

листнуудта өөһэдынь
нгүүд бусаан үгтөө, та-
Совет засагай үгэһэн
булаан абтаа һэн. Са-
ецүүд болон булимта-
гуудые тоножо, ээрхэн
байба. Ород бэшэ ара-
хаанта засагай бэе-
политикые — национальна
болон мүлжэлгын поли-
эр дахинаа бэелүүлжэ
Революцида харша
засагынь «эгээл галзуу
хиһаа доро байһан
Ленин хэлээ һэн.

националистнуудые
атаман Семено-
большевигүүдтэй эрид ха-
тэмсэгшэ» гэжэ амарша-
туһыемнай хамгаалха-
гүй бээз гэжэ найдажа
шадүүлээ бэлэй. Тэдэнэр
Зүүн Сибириин бу-
«Арадай дүүмэ» бол-
революцида эсэргүү-
гэдэй тала руу сэхэ оро-

Семенов Буряадай ара-
туһаламжаар Даурида
дай һургуули эмхид-
дуудые сэрэгтэ татаха-
буряадуудые хасагууд
бэлэй. Ажалша бу-
өөрынгөө съезднүүдтэ суг-
хасагууд болохо, сагаан-
татагдаха дурагүй
гүүлһэн юм. Буряа-
дүүмын хүтэлбэрилэг-
истнууд арадта хар-
гуудые хэжэ, революц-
эргүүсэн тэмсэгшэдэй ту-
байһанаа буряад
урда элирэн харагдаа һэн.
ашаар националистнуу-
ажалша буряадуудай
улам бууража байба.

шадалтай тараашад про-
засагые буржуазиин
сасуулан хараһанайнгаа
засагые шэлэһэн юм.
дотоодын, гадаадын
революцида эсэргүүсэн тэм-
хүдэлмэришэн ан-
эдэбхитэйгээр дэм-
большевигүүдэй
хүтэлбэри доро ябажа,
ангитай нягта хол-
байгуулаад байбал
илажа шадахабди
өөһэдынгөө дүй
этигэжэ байба.
пролетариадай,
тараашадай хоо-
-политическэ холбоо
болоо һэн.

Центральна Комитет,
Сибирьтэ партийна
хүдэлмэридэ, партизануу-
дэлгэрүүлгэдэ ехэ
анхаруулдаг байгаа. РКП
Сибириин большевигүү-
эмхинүүдые хүтэлхын,
хүргэхын тула 1918
17-до ЦК-гай Си-
бюро бии болгоһон юм.
ЦК-гай Политбюрогой,
бюрогой нэгэдэмэл за-
1919 оной июлиин 19-дэ
Сибириин партизануудай
тухай тогтоол баталан
(б)-гэй ЦК-гай шиидхэ-
партизануудай отрядуу-
рилгэеэ һайжаруулха-
ар ажалладаг Сиби-
большевигүүдтэ хүтэлбэрил-
боложо үгөө.

хүн зондо хандаһан
«Правда» газетэдэ 1919
16-да толилогдоһон
дэ В. И. Ленинэй,
гар табигданхай
хандалга бэшэг иимэ
дүүрэһэн юм: «Сиби-
хүдэлмэришэд болон тараа-
ажалшадай зорил-
гэхэдэ, Улаан Арминин
жагсаад, хүдэлмэришэн,
сэрэгэй түлөө тэмсэг-
оруулан, шанга со-
дайсаниие эсэслэн дара-

ЦК-гай, тэрэнэй Си-
бюрогой хүтэлбэри доро
дай нюуса эмхинүүд
гдоо һэн. Г. И. Камы-
Петров-Трофимов, Н. Е.
М. К. Манойленко, Л. Л.
гэгшэдһээ бүридэһэн
нюуса комитет Верхне-
1918 оной ноябрь һара-
ргадаһан. 1919 оной
митедэй гэшүүнэй тоодо
(Петрович) нэмээ-
1919 оной апрель
ородой партийна конфе-
И. А. Кузнецов (Во-
түрүүтэй шэнэ комитет

һунгагдаһан юм. Комитет Байгал шадарай бүхы нютагуудта нүлөө үзүүлжэ байба. Верхнеудинскдахи түмэр замай депогой хүдэлмэришэдэй дунда, «Экономия» гэжэ кооперативна бүлгэмдэ, облкоопсоюзай правленидэ, шэлэй заводто, конфетэ гаргадаг фабрикын, типографиин хүдэлмэришэдэй дунда нюуса ячейкэнүүд хүдэлдэг байһан. Ячейкэнүүд болон бүлэгүүд Мысовая, Хёлго станцинуудта, Посольскын консервын заводто, Тарбагатайн нүүрһэнэй копинуудта, Петровско шэрэм шудхадаг заводто, Ганзурино, Баргажан, Худара тосхонуудта бии болгогдоо. Тэрэнһээ гадна партиин зарим гэшүүд Бэшүүр, Десятниково, Оймор болон бусад тосхонуудта ойлгууламжын хүдэлмэри хэнэ. Омскдо (1919 оной мартда) болоһон Сибириин нюуса 3-дахи конференциин шиидхэбэри Прибайкальска нюуса комитедэй хүдэлмэри һайжаруулгада ехэ удха шанартай байһан. Колчагта, мүн хариин булимтарагшадта харюу үгэхын тула хүдэлмэришэд болон тараашадай зэбсэгтэ восстанида бэлдэхэ тухай асуудал конференциин гол асуудалынь болоһон. РКП(б)-гэй Прибайкальска комитет восстанида бэлдэжэ эхилхэ зуураа, буряад зоной дундашье ажал хэжэ эхилээ. Нюуса хүдэлмэридэ буряадууд Г. С. Носырев, К. С. Плешков (Базаров) болон бусад хабаадалсаһан юм.

Эрхүүгэй губерниин революционно хүдэлөөе РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитет хүтэлбэрилөө. Эрхүүгэй губерниин буряад коммунистнууд 1919 оной эхеэр Эрхүүдэ буряад коммунистнуудай нюуса бүлэг эмхидхэнэ. Тэрэ бүлэгынь М. Н. Ербанов, Г. Г. Данчинов, А. А. Маркизов, С. Х. Николаев гэгшэдһээ бүридэһэн байгаа. 1919 оной зун Боохон-Үхэрэй нюуса бүлэг бии болоод, мүн тэрэ жэлэй намар Кондойн бүлэг бии болоо һэн. Коммунис бүлэгүүд Каха, Янгут, Молька гэжэ нютагуудташье бии болонхой байба.

1919 оной һүүл багта РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй дэргэдэ Буряадай секци эмхидхэгдэһэн юм. Тэрэ секци нютагай большевигүүдэй бүлэгүүдтэй нягта холбоо барисаа байгуулха, шэнэ бүлэгүүдые эмхидхэхэ, ажалша буряадуудай дунда агитационно-ойлгууламжын хүдэлмэри һайжаруулха, нютагай бүлэгүүдээр дамжуулан, партизануудай отрядуудтай холбоо барисаа байгуулжа, тэдээндэ туһалха зорилготой байгаа.

УЛААН Арми 1919 оной хабар добтолгоёо эмхидхэжэ, Колчагай сэрэгүүдэй фронт сүмэлэн ороо һэн. Улаан Армиин илалта түгэсөөр дабшалга партизануудай хүдэлөө дэлгэрүүлхэдэ таатай зохид арга бии болгоһон юм. Зүүн Сибириин хүдэлмэришэд болон тараашад большевигүүдэй эмхинүүдэй хүтэлбэри доро ябажа, сагаан гвардеецүүд болон булимтарагшадта эсэргүү тэмсэлээ улам шангадхаа. Черемховой горнягууд 1919 оной декабриин 20-до восстанида бодоо һэн. 1920 оной эхеэр Эрхүү хото Колчагай сэрэгүүдһээ бүрин сүлөөлэгдөө. Тиигэжэ Эрхүүгэй губерниин үгытэй буряадууд болон дунда шадалтай тараашад хариин булимтарагшадта, сагаан гвардеецүүдтэ эсэргүү тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр жагсаһан юм. Нютагуудта ревкомууд бии болгогдоһон байгаа. Боохон-Үхэрэй нюуса эмхидэ хабаададаг коммунистнуудай хүсөөр Колчагай милициинхидэй буу зэбсэг хуряагдажа, засагынь сэрэгэй революционно комитедэй мэдэлдэ ороһон. П. Балтахиновайударидалга доро буряад партизануудай морин сэрэгэй отряд бии болгогдоо.

Эрхүүгэй губернидэ Совет засагай дахинаа тогтоогдоһоной һүүлээр Буряадай секци буряад коммунистнуудай хамтын суглаа (1920 оной январьда, Черемхово хотодо) зарлаһан юм. Секцидэ ороһон 43 хүниие РКП(б)-гэй гэшүүн болгохо, 10 хүниие партида талархагшадай тоодо оруулха шиидхэбэри тэрэ суглаан дээрэ баталан абтаа һэн. Совет засагые дахинаа тогтоогоод бэхижүүлхэ, революцида эсэргүүсэн тэмсэгшэдые эсэслэн дараха гээшэ мүнөө үеын гол зорилго гэжэ суглаан шиидхээд, буряад коммунистнуудай эмхиин түхэл шэнжые тодорхойлоо. Суглаанда хабаадагшад Буряадай секциин комитедэй гэшүүдээр — М. Н. Ербанов, В. И. Трубачеев, С. Х. Николаев гэгшэдые, кандидадуудаар — Г. Г. Данчинов, А. А. Маркизов гэгшэдые һунгаба.

1920 оной эхеэр Алайрай, Үнгэнэй, Ангарай, Түнхэнэй, Бэлшэрэй, Олзоной, мүн коммунис бусад ячейкэнүүд эмхидхэгдээ һэн. Коммунистнуудай тоонь улам олошоржо байба. 1920 оной июньдэ Буряадай секцидэ партиин 57 гэшүүн, 98 кандидат тоологдожо байгаа.

Эрхүүгэй губерниин сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээршье ангиин шанга тэмсэл үргэлжэлһөөр байгаа. Кулагууд, сагаан гвардеецүүд болон эсернүүд Совет засагай саг зуурын бэрхэшээлнүүдые, ороохо тараа суглуулгада зарим тараашадай дураа гутадаг болоһые һамбаашалан, 1920 оной намар хэдэн газарнуудта восстани эмхидхэжэ, урданай офицернүүд түрүүтэй бандидуудай отрядуудые бии болгоһон юм. Бандидууд хүн зониие тонодог, коммунистнууд болон комсомолшуудые, Совет засагта эдэбхитэйгээр туһалагшадые аладаг байгаа.

Буряадай секциин шиидхэбэреэр коммунистнуудһаа, комсомолшуудһаа, партийнабэшэ эдэбхитэдһээ бүридэһэн хоёр отряд бии болгогдоно. Отряд бүхэниинь 60—70 сэрэгшэдһээ бүридэдэг байгаа. Тэдэ отрядуудай сэрэгшэд болон командирнууд бандидуудые үгы хэлгэдэ хабаадалсадаг, нютагай коммунистнууд болон комсомолшуудтай сугтаа арад зоной дунда политическэ гэгээрэлэй ехэ ажал хэдэг байһан, мүн тараашаа ангиин уг зорилгонуудые, Коммунис партиин уг зорилгонуудые тараашадта ойлгуулхаһаа гадна, кулагуудай, тэдээнэй туһамаршадай революцида эсэргүү ябуулгануудые элишэлдэг байгаа.

Эдеэ хоол элсүүлэн абалгые налогоор һэлгэхэ тухай экономическа шэнэ политикада шэлжэн орохо тухай РКП(б)-гэй X съездын шиидхэбэринүүд Совет засагта дунда шадалтай тараашадай хандалгыень хубилгаха, бандидуудые үгы хэхэ хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргээ. Улаан Армиин, тусхай шэглэлтэй частьнуудай туһаламжаар, мүн нютагай коммунистнууд болон комсомолшуудай хүсөөр бандидуудай отрядууд гол түлэб усадхагдаһан юм. Ажалша тараашад ажахыгаа амгалан ёһоор эрхилхэ аргатай болоһон байгаа.

Өөрынгөө дураар гүрэн түрэеэ тодорхойлхо эрхэеэ буряад арадай бэелүүлхэ асуудалые шиидхэхэ шухала болоод байһан юм, тиимэ эрхэ Совет засагай зүгһөө олгогдоо һэн. Буряадай секциин комитет энэ асуудал зүбшэн хэлсэхэдээ, ямаршье түхэлэй автономи буряад арадта олгохогүй гэһэн шиидхэбэри 1920 оной февральда баталан абаһан юм.

Россида урдань дарлагдажа байһан арадуудые һэргээн хүгжөөхэ политикые партиин Центральна Комитет шууд сэхэ бэелүүлнэ. РКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюро В. И. Ленинэй бэшэһэн проектые хүтэлбэри болгон, зүүн зүгэй арадуудай ажаһуудаг газарнуудта РКП(б)-гэй бэелүүлхэ зорилгонууд тушаа асуудалаар 1920 оной октябриин 14-дэ тогтоол баталан абаа. Буряадуудыешье автономитой болгохо шухала гэжэ тэрэ тогтоол дотор хэлэгдэһэн байгаа.

Буряадай секци национальна асуудалаар гаргаһан алдуугаа засажа, буряадуудые бэеэ даанхай байдалтай болгохо тушаа хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа ороно.

Бэеэ даанхай хоёр республикын тоодо буряад зоной ороод байһан эрхэ байдалда Эрхүүгэй губерниин, Совет Забайкалиин буряадуудай автономито область бии болгохо шиидхэбэриие партиин Центральна Комитет баталан абаһан юм. РСФСР дотор Бурят-Монголой автономито область бии болгохо тухай тогтоолые Бүхэроссиин Центральна гүйсэдхэхэ комитет баталан абана.

РСФСР-тэ ородог Буряад-Монголой область Түнхэнэй, Эхирэд-Булгадай, Боохоной, Алайрай, Сэлэнгын аймагуудһаа бүридэһэн юм. РКП(б)-гэй ЦК-гай Сибириин бюрогой 1921 оной сентябриин 29-дэ баталан абаһан тогтоолой, РКП(б)-гэй ЦК-гай 1921 оной октябриин 3-да баталан абаһан тогтоолой үндэһөөр, 1921 оной ноябрь һарада РКП(б)-гэй ЦК-гай Сибириин бюрогой мэдэлдэ губерниин эрхэтэй байхаар РКП(б)-гэй Буряадай областной комитет бии болоһон юм. Обкомой секретаряар В. И. Трубачеев, гэшүүдээр — М. Н. Ербанов, Д. В. Хабухаев гэгшэд батлагдаа һэн.

ЗАБАЙКАЛИДА Соведүүдэй засаг тогтоохын түлөө тэмсэл бүхы Сибириин арадуудай хамтын тэмсэлтэй нягта холбоотой байгаа. Хариин булимтарагшадта, сагаан гвардеецүүдтэ эсэргүү зэбсэгтэ восстанида Баруун Забайкалиин ажалшадые дары уряалха гэһэн шиидхэбэриие РКП(б)-гэй Прибайкалиин нюуса комитет 1919 оной һүүл багта баталан абаба. Восстани 1919 оной декабриин 18-да эхилээ һэн. Тэрэ восстанида Прибайкалиин тараашадай ехэ ехэ тосхонууд болохо Мухар-Шэбэр, Буй, Бага-Куналей, Тарбагатай, Бэшүүр гэхэ мэтэ тосхонуудай тараашад хабаадалсана. Партизануудай хэдэ хэдэн отрядууд эмхидхэгдэһэн байгаа. Тэдэ отрядуудые К. И. Лощенков, П. П. Смолин, П. А. Аносов, Е. Л. Петров, Ф. Ф. Чебунин, И. С. Афанасьев болон бусад хүтэлбэрилдэг байгаа. Сэрэгэй политическэ хүтэлбэрилэгшэдөөр И. Л. Ковалев, В. И. Манторов, Д. С. Смолин, С. Ю. Широких-Полянский, А. П. Смолин, А. К. Плис болон бусад томилогдоһон байгаа. Восстани шэнэ шэнэ районуудта таража байба. Сэлэнгын Адагай районой тараашадай восстани 1920 оной январиин 10-най һүни сэрэтэй-революционно штабай хүтэлбэреэр эхилээ. Тэрэ штабта А. К. Плис, В. Ф. Печкин, В. Тугарин, Л. Сафронов, И. Болдаков гэгшэд оролсоһон юм. Н. С. Кабашев, Я. И. Вишняк, Н. Н. Ромм, В. Ф. Волгин болон бусадһаа бүридэһэн Баргажанай коммунистнуудай бүлэг январиин 14-дэ Баргажанда засаг буляан абаха хэрэг эмхидхэбэ.

Буряад ажалшад эхилһэн восстаниие ехээр һайшаан дэмжэһэн байгаа. Буу зэбсэг, һомо хэрэгсэл, малай тэжээл, эдеэ хоол, дулаан хубсаһа гэхэ мэтые суглуулжа, партизануудта туһа хүргэхын тула буряад тосхонуудта комитедүүд эмхидхэгдээ һэн. Партизануудай хүдэлөөнэй хүтэлбэрилэгшэд партизануудай отрядуудта али болохо туһаламжа хүргэһэнэйнь түлөө буряадуудта нэгэнтэ бэшэ баясхалан хүргэһэн байха. Түрүү үзэл бодолтой буряадууд партизануудтай отрядуудта хабаадалсажа, ород хүдэлмэришэд болон тараашадтай хамта Совет засаг дахинаа тогтоохын түлөө тэмсэнэ. Эдэбхитэй тэмсэгшэд — Ц. Б. Будаев, японтондо буудуулһан Д. Банзаракшеев, Семеновтондо зобоогдожо алуулһан Ж. Далаев, Г. Б. Жамбалов, аха дүү А. С., Б. С. Санжеевтэн, Э. Р. Ринчинов, Б. Ц. Цыренжапов болон бусад онсо шалгарһан байгаа.

Хэһээлтын отрядуудай хүсөөр восстани дараха гэһэн хариин булимтарагшадай, семеновтоной һэдэлгэнь буруу һүрөө. Партизанууд Ганзурино, Охин-Булаг, Зардам тосхонууд шадар болоһон хэдэ хэдэн байлдаануудта семеновтоной, хариин булимтарагшадай хэһээлтын отрядуудые бута сохибо.

Прибайкалиин нюуса комитет Прибайкалиин сүлөөлэгдэһэн районуудта 1920 оной январь, февраль һарануудта съезднүүдые үнгэргэһэн байгаа. 1920 оной январиин 8—9-нэй үдэрнүүдтэ Тарбагатай тосхондо болоһон Верхнеудинскын, Сэлэнгын уезднүүдэй ажалшадай съезд сагаан гвардеецүүдэй засагые дары усадхажа, Совет засаг дахинаа тогтоохо, хариин булимтарагшадай сэрэгүүдые Сибирьһээ гаргаха шухала гэһэн тогтоол баталан абаһан байгаа. Прибайкалиин ажалшадай сүлөөрэлгын хүдэлөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан буряадууд саг зуура уялгата ёһоор сэрэгэй албанда татагдахагүй, харин партизануудай отрядуудта материальна туһаламжа хүргэхэ зэргэтэй гэжэ Тарбагатайн съезд шиидхэбэри гаргаа.

Баруун Забайкалиин ажалша арадай съезд 1920 оной январиин 25-һаа 30 хүрэтэр Бэшүүртэ боложо, засагай органууд болохо ВЦИК-ые, Арадай Комиссарнуудай Соведые амаршалаад, Совет засагай баталан абаһан бүхы декредүүдые мэдэрһэн байгаа. Прибайкалида Совет засаг тогтоохо, съезд дээрэ бии болгогдоһон Прибайкалиин хүдэлмэришэдэй, тараашадай, буряадуудай депутадуудай Соведүүдэй Центральна Гүйсэдхэхэ комитедтэ бүхы засаг дамжуулан үгэхэ шиидхэбэри съезд баталан абаһан юм.

Партизануудай отрядууд съездын шиидхэбэреэр Улаан Армида адлирхуугаар шэнэдхэн хубилгагдаа һэн. Сэрэгэй гол штаб бии болгогдоо. Главнокомандалагшаар Е. В. Лебедев, штабай начальнигаар Б. Н. Добронравов һунгагдаһан юм. Главна штабынь партизануудай зарим отрядуудые хубилгажа, нэгэ арми болгоод, жэжэ фронтнуудые болюулаа һэн. Прибайкалиин Соведүүдэй ЦИК-эй толгойлдог Соведүүдые дары һунгажа эхилхыень хүдэлмэришэд болон тараашадые, казагууд болон буряадуудые съезд уряалһан юм. Съезднүүд 1920 оной январь, февраль һарануудта Баргажан, Худара, Погромно, Доодо-Анаа тосхонуудта үнгэргэгдөө һэн.

Прибайкалиин Центральна Гүйсэдхэхэ Комитет съездын даалгабаряар ажалша буряадуудта хандахадаа, семеновтондо, хариин булимтарагшадта эсэргүүгээр хэгдэхэ восстаниие дэмжэлсэгты гэжэ уряалһан юм. Ажалша буряадууд энэ уряаень ехээр һайшааһан байгаа. 50 мянган буряадуудай ажаһуудаг Сэлэнгын аймагай буряадуудай съезд 1920 оной январиин 5-да болоходоо, бүгэдэ арадай революционно хүдэлөөндэ хабаадалсаха шиидхэбэриие зүбшөөгөө. 1920 оной февралиин 20-до болоһон Хориин аймагай ажалша буряадуудай съезд восстанида бодоһон ород хүдэлмэришэд болон тараашадтай һаналаа нэгэдэнги байһан тухайгаа мэдүүлээд, Прибайкалиин ЦИК-ые нютагай революционно засаг гэжэ мэдэрээ һэн. Сагаан гвардеецүүд болон хариин булимтарагшадта эсэргүү восстаниие бусад аймагуудай ажалша буряадуудшье дэмжэһэн байгаа.

Граждан дайнай, хариин булимтарагшадай ээрхэн зонхилжо байһан жэлнүүдтэ большевигүүдэй партиин хүтэлбэри доро Россиин хүдэлмэришэн ангиин, буряад тараашадай хоорондохи харилсаа холбоон улам бэхижэһэн байна.

Эрхүүгэй ревкомой гаргаһан шиидхэбэриин ёһоор, 1920 оной февралиин 2-то Забайкалиин 7-дохи совет дивизи бүридхэгдэжэ эхилээ бэлэй. Тэрээнэй үндэһэ һуури дээрэ совет сэрэгүүдэй Забайкалиин бүлэг бии болгогдоо һэн. Тэрэ бүлэг февралиин 23-да Сэлэнгын Адагай, Худара тосхондо орожо, Хударын партизануудай хоёр полктой нэгэдэбэ. Забайкалиин бүлэг февралиин 28-да Верхнеудинск руу дабшажа эхилээ.

Сагаан гвардеецүүд болон хариин булимтарагшад 1920 оной мартын тэн багта Забайкалиин баруун хубидахи бүхы газар дээрэһээ намнуулаа бэлэй.

Партиин Центральна Комитет, Совет правительство Японой империалистнуудтай сэрэгэй тулалдаа хэлгэһээ зайсахын тула Забайкали болон Алас-Дурнада Совет засаг дары тогтоолгоһоо арсаха, Алас-Дурнадахи буферна республика (ДВР) бии болгохо шиидхэбэри баталан абаһан юм. Мүн нэгэн доро Байгалай зүүн захада Улаан Армиин добтолго болюулха заабари үгтэһэн байгаа.

Алас-Дурнын республикада партийна ажал хүтэлбэрилхын тула 1920 оной мартда РКП(б)-гэй ЦК-гай Алас-Дурнадахи бюро (Дальбюро) бии болгогдоо.

1920 оной мартын 5-да нютагуудһаа ерэһэн коммунистнуудай хабаадалгатайгаар Прибайкальска комитедэй гэшүүдэй заседани боложо, тэрээн дээрэ Верхнеудинскын партийна комитет һунгагдаһан юм. Тэрэ комитет Н. Н. Ромм (комитедэй түрүүлэгшэ), И. А. Кузнецов (Воронов), Ф. Н. Петров, Г. И. Камынин, М. А. Слободчикова гэгшэдһээ бүридөө. «Рабочий и крестьянин Прибайкалья» гэжэ партийна газетэ хэблэхэ шиидхэбэри баталан абтаһан юм. Городто дүтэ шадарай түмэр замай станцинууд болон тосхонуудтахи коммунистнуудай хабаадалгатай ниитэ городой хэдэ хэдэн суглаануудые комитет үнгэргөө. РКП(б)-гэй Верхнеудинска комитет өөрыгөө Прибайкалиин коммунистнуудай (большевигүүдэй) партиин комитет болгон хубилгаха шиидхэбэри мартын 15-да баталан абаһан юм.

Коммунис ячейкэнүүд түбхын түрүүндэ Верхнеудинскын предприяти болон эмхи зургаануудта, мүн түмэр зам зубшан бии болгогдоод, удаань хүдөө тосхонуудта бии болоо һэн. Прибайкалида коммунистнуудай тоогой олошорхотой хамта уезднүүдэй партийна комитедүүд байгуулагдана. Прибайкалиин партийна эмхи Алас-Дурнадахи республика байгуулгада ехэ үүргэ дүүргээ. Большевигүүд партиингаа политика бэелүүлжэ, меньшевигүүд болон эсернүүдэй хорото ябуулгануудые элишэлэн шүүмжэлдэг байһан.

1920 оной мартын 5-да Прибайкалиин партийна эдэбхитэй хүдэлмэрилэгшэдэй суглаан боложо, тэрээн дээрэ Верхнеудинскын ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд хабаадалсаһан юм. Дальбюрогой гэшүүд А. М. Краснощеков, И. Г. Кушнарев гэгшэдэй хабаадалгатайгаар үнгэрһэн тэрэ суглаан Забайкалиин, мүн Алас-Дурнын газар дээрэ «буферна» гүрэн бии болгохо тухай асуудал зүбшэн хэлсээ һэн. Суглаанда хабаадагшад «земскэ засаг» бии болгохо асуудалда зүбшөөлөө үгэһэн юм. Прибайкалиин Соведүүдэй ЦИК мартын 10-да заседани үнгэргэжэ, засаг түрые земскэ управа дамжуулан үгэхэ шиидхэбэри баталан абаа. Прибайкалиин Соведүүдэй ЦИК Прибайкалиин тараашадай комитет гэһэн нэрэтэй болоһон юм.

1920 оной мартын 28-һаа апрелиин 8 хүрэтэр Верхнеудинскда Прибайкалиин ажалша зоной съезд үнгэргэгдөө. Сэлэнгэ мүрэнһөө, Байгал далайһаа эхилээд, Номгон далай хүрэтэр нэмжыһэн газар дайда дээрэ бэеэ даанхай демократическа Алас-Дурнын республика тогтоохо тухай декларации съезд дээрэ соносхогдоод, ДВР-эй саг зуурын правительство һунгагдана. Тэрэ правительствада коммунистнуудай, меньшевигүүд болон эсернүүдэй түлөөлэгшэд оролсоһон байгаа. Тиигэбэшье политическэ юрэнхы хүтэлбэринь, гүрэнэй шухала тушаалнуудынь коммунистнуудта даалгагдана.

ДВР-эй тогтоогдохотой хамта арадай-революционно арми, тэрэнэй сэрэгэй Совет бии болгогдоһон юм, тэрэ Соведтэ коммунистнууд Г. Х. Эйхе (главна командалагша), гэшүүд Н. К. Гончаров, А. А. Ширямов гэгшэд оролсоһон байгаа. Республикын правительство хизаарай ажалшадые арадай революционно армида татаха тухай соносхол гаргаа бэлэй. Морин сэрэгэй 1-дэхи запасной полкын 3-дахи эскадрон ажалша буряадуудһаа бүридэһэн юм. Арадай революционно арми (НРА) Улаан Армида адлирхуугаар бүрилдэжэ, тэндэһээ дүршэлтэй командирнууд болон политическэ хүдэлмэрилэгшэдые абадаг байба.

Алас-Дурнын бүхы областьнуудые Баруун Забайкалитай нэгэдүүлхэ зорилго ДВР-эй правительствын үмэнэ табигдаад байгаа, яахадааб гэхэдэ республикын зарим хубинь, тэрэ тоодо Шэтэ хото семеновтоной гарта байһан юм. Гэхэтэй хамта Японой командованиин хамааралсаһан дээрэһээ сэрэгэй тулалдаануудые болюулха, нейтральна зоно бии болгохо тухай Гонготско хэлсээн баталагдаһан байгаа.

Антантын гүрэнүүд Совет Россида хашалта хэхэеэ болихо тухай шиидхэбэри 1920 оной январьда баталан абаха баатай болоо һэн. США-гай правительство өөрынгөө сэрэгүүдые Алас-Дурнын газар дээрэһээ дуудажа абаашаба. Японой правительство Забайкалиһаа өөрынгөө сэрэгүүдые гаргаха тухай 1920 оной июлиин 3-да толилһон юм. Октябриин 15-да Японой һүүлшын эшелонууд Забайкалиһаа гаража ошоо бэлэй.

Амарай арми Зүүн Забайкалиин партизануудай отрядуудтай хамта семеновтоной сэрэгүүдтэ эсэргүүгээр тулалдаһан юм. Тэдэ сэрэгүүд октябриин 19-дэ бүхы фронт дээрэ Манжурһаа Шэтэ хүрэтэр добтолгоёо эхилээ һэн. Семеновтоной бута сохигдоһон частьнууд октябриин 21-дэ Шэтэһээ тэрьелһэн байгаа. 1920 оной ноябриин һүүл багта Забайкали сагаан гвардеецүүдһээ хэтын хэтэдэ сүлөөлэгдэһон юм.

Алас-Дурнын, Забайкалиин областной правительствануудай түлөөлэгшэдэй конференци Шэтэдэ октябриин һүүлээр зарлагдажа, деклараци баталан абаа һэн. Деклараци дотор хэлэгдэһэнэй ёһоор, Байгалһаа Номгон далай хүрэтэр нэмжыдэг бүхы газар дайда дээрэ бэеэ даанхай республика тогтоохо тухай соносхогдоһон байгаа. Тэрэ конференци ДВР-эй правительство һунгаһан юм.

Забайкалиин область Прибайкалиин, Забайкалиин губернинүүд боложо хубаараа һэн. Мүнөөнэй Буряадай АССР-эй эзэлжэ байһан газарай ехэнхи хубинь Прибайкалиин губернидэ ороһон байгаа. Верхнеудинскын, Сэлэнгын, Троицкосавскын, Баргажанай уезднүүдэй партийна эмхинүүдһээ бүридэһэн Прибайкалиин губерниин партийна эмхи бии болгогдоһон юм.

Партийна нэгэн ниитэ биледүүдэй бии болгогдоһонтой дашарамдуулан, 1920 оной һүүл багта партиин гэшүүд болон кандидадууд бүридхэлдэ абтаба. Тэрэнэй ашаар РКП(б)-гэй ячейкэнүүдые эмхидхэлэйнь талаар бэхижүүлхэ, партида тушаан боложо ороһон хүнүүдһээ зайсаха, коммунистнуудай тоо бүридхэлые гуримшуулха арга боломжо бии болоо һэн. Губерниин партийна түрүүшын конференци 1921 ондо январиин 25-һаа январиин 29 хүрэтэр үнгэргэгдэжэ, Прибайкалиин губерниин партийна эмхиие эмхидхэлэйнь талаар бүридхэнэ. Тэрэ конференци дээрэ губкомой президиум һунгагдаа һэн. Тэрэнь И. Я. Гольдман (харюусалгата секретарь), А. М. Буйко, Н. А. Емельянов, К. С. Плешков (Базаров), Н. В. Маракулин гэгшэдһээ бүридэһэн байгаа.

ЦК-гай Дальбюро, РКП(б)-гэй Прибайкалиин губком буряад ажалшадай дунда ниитэ политическэ хүдэлмэри ябуулха, национальна байгуулалтын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар горитой ажал хээ. РКП(б)-гэй Прибайкалиин губерниин бюрогой дэргэдэ 1920 оной май һарада Буряадай секци байгуулагдаа. Партиин уезднүүдэй комитедүүд буряад зоной дунда мүн лэ ехэ ажал хэһэн байна. Олониитын дунда ойлгууламжын хүдэлмэриин хэгдэһэнэй ашаар түрүүшын коммунис, комсомолой ячейкэнүүд бии болоһон юм. 1921 оной зун Прибайкалиин эмхидэ партиин 31 буряад гэшүүд, 75 кандидат тоологдожо байба, тиигэжэ буряад зоной дунда партиин нүлөөгэй, нэрэ хүндын дээшэлһые гэршэлбэ. ДВР-эй Эмхидхэлэй учредительнэ суглаанда һунгаха һунгуулиин урда тээхи кампаниин болохо үедэ буряад зоной дунда хэгдэхэ хүдэлмэри илангаяа һайжараа һэн. Нютагуудта митингнүүд болон суглаанууд үнгэргэгдэһэн, буряад хэлэн дээрэ хуудаһанууд болон урианууд тараагдаһан байгаа. Аймагуудта коммунистнууд Е. И. Лосов, Б. Б. Сангадийн, Ф. И. Павлов болон бусад ажаллаа.

1921 оной февралиин 12-һоо апрелиин 27 хүрэтэр Шэтэ хотодо үнгэргэгдэһэн ДВР-эй Эмхидхэлэй суглаан республикын конституци баталан абажа, правительство һунгаба. Конституциин ёһоор, бэеэ дааһан засаг түрэ тогтоохо эрхэ буряад арадта үгтэһэн байгаа Тиигэжэ ДВР-эй газар дээрэ Буряад-Монголой автономито область бии болгогдоһон юм, тэрэ областьдо дүрбэн аймаг — Агын, Баргажанай, Хориин, Сүхын аймагууд оролсоо һэн.

Националистнууд эмхидхэлэй суглаанай хүдэлмэреэ дүүргээдүй байхада, П. Н. Данбиновай түрүүлэлгэ доро Бурят-Монголой автономно областиин саг зуурын управлени бии болгоһон юм. РКП(б)-гэй ЦК-гай Дальбюро партиин Эрхүүгэй губкомой дэргэдэхи Буряадай секцитэй хамта Бурят-Монголой автономно управлениин политика хубилгаха зорилгоор Эрхүүһээ Шэтэ руу буряад коммунистнуудые — М. И. Амагаев, В. И. Трубачеев гэгшэдые эльгээһэн байгаа.

ДВР-эй Бурят-Монголой автономно областиин национальна түрүүшын суглаан Шэтэ хотодо 1921 оной октябрь, ноябрь һарада үнгэргэгдөө һэн. Шэнэ управленидэ 3 коммунист, партийнабэшэ 2 хүн һунгагдаһан юм. Бурят-Монголой автономно областиин управлениин түрүүлэгшээр М. И. Амагаев һунгагдаһан байгаа. Эгээл тэрэ сагһаа хойшо Бурят-Монголой автономно управлениин политическэ хараа шугам хубилгагдажа, буряад ажалша тараашадай аша туһада хэмжээнүүд бэелүүлэгдэжэ эхилнэ. РКП(б)-гэй ЦК-гай Дальбюро Алас-Дурнын буряад зоной дунда хүдэлмэри ябуулхын тула 1922 оной апрелиин 6-да Буряадай партийна бюро (Бурпартбюро) бии болгоо һэн.

Арадай революционно армиин частьнууд, партизануудай отрядууд 1922 оной октябриин 25-да Владивостогто ороо бэлэй. Алас-Дурнын бүхы газар дайда хариин булимтарагшадай сэрэгүүдһээ, сагаан гвардеецүүдһээ сүлөөлэгдэһэн юм. Алас-Дурнын республикын ажалшад ДВР-е Совет Росситай нэгэдүүлхын түлөө, Совет засаг һэргээн бодхоохын түлөө һанамжануудаа дэбжүүлһэн байгаа. Верхнеудинскын, Прибайкалиин губерниин ажалшадай түлөөлэгшэд засагые губерниин ревкомдо дары дамжуулан үгэхэ тухай эрилтэ 1922 оной ноябриин 7-до табиһан юм. Губревком П. П. Постышевой түрүүлэлгэ доро губернидэ Совет засаг тогтоохо талаар ехэл ажал ябуулаа.

Бурят-Монголой автономно областиин управлени М. И. Амагаевай түрүүлэлгэ доро бии болгогдоһон Бурревкомдо засаг дамжуулан үгэхэ тухай шиидхэбэриие 1922 оной ноябриин 14-дэ баталан абаа.

Энээнэй ашаар Прибайкалиин ажалшад Коммунис партиин хүтэлбэри доро ябажа, Улаан Армиин туһаламжаар хариин булимтарагшадые, сагаан гвардеецүүдые өөрынгөө хизаарһаа намнажа, Совет засаг тогтоогоо. Партийна эмхинүүд Совет засаг тогтоохын түлөө хизаарай хүдэлмэришэд болон тараашадай тэмсэлые эмхидхэгшэдынь, хүтэлбэрилэгшэдынь болоо һэн.

Совет засагай дахинаа тогтоогдоһоной ашаар бүхы буряад арадта нэгэн ниитэ национальна автономи олгуулха тухай асуудал шиидхэхэ шухала болоод байба.

Д. БАЖЕЕВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.

КАРЕЛЬСКЭ АССР. Онежскэ тракторна заводой Соёлой ордон соо үнгэргэгдэһэн ленинскэ уншалгануудта городой ажалшадай бүхы үетэнэй түлөөлэгшэд хабаадалсаһан байна. В. И. Ленинтэй сугтаа ажаллаһан Лидия Германовна Ялава гэгшын хөөрөөе эндэ суглаагшад ехэ анхаралтайгаар шагнаа. Зураг дээрэ: Лидия Германовна Ялава Онежскэ заводой Соёлой ордон соо болоһон ленинскэ уншалгануудта хабаадалсаһан түрүү хүдэлмэришэдэй дунда.

ТАСС-ай фотохронико.

ЗАМБУУЛИНАЙ БААТАРНУУДТА—АЛТАН МЕДАЛЬ

Гайхамшаг амжалта туйлаһан космонавтнуудые шагнаха зорилгоор Уласхоорондын авиационно федераци (ФАИ) Алтан медаль бии болгобо.

Хэблэлэй һонин Агентствын гуйлтаар СССР-эй авиационно спортын федерациин спортивно техническэ комиссиин харюусалгата секретарь Иван Борисенко шэнэ медаль болон бусад уласхоорондын шагналнууд тухай хөөрэнэ. Эдэ шагнал хайранууд замбуулинай дайдые эзэмдэхэ болон шэнжэлхэ талаар туйлагдаһан онсо амжалтануудай түлөө хүртөөгдэдэг юм.

Юрий Гагарин. Энэ хүнэй нэрын хүн түрэлтэнэй түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө үлэжэ, хоридохи зуун жэлэй эгээн ехэ баатаршалта, эрэлхэг ябадалай һүлдэ болохоньлабтайл.

Замбуулин соо туйлагдаһан дэлхэйн бүхы рекорднуудые тогтооһон замбуулинай түрүүшын энэ баатар эрэлхэг габьяагайнгаа түлөө Уласхоорондын авиационно федерациин (ФАИ) Ехэ Алтан медаляар шагнагдаа һэн.

СССР-эй летчик-космонавт Юрий Гагаринай ехэ габьяатай байһые хараадаа абажа, һаяхана Лондондо болюжо үнгэрһэн Уласхоорондын авиационно федерациин 61-дэхи Генеральна конференци Юрий Гагаринай нэрэмжэтэ Алтан медаль бии болгохо тухай шиидхэбэри нэгэн дуутаар баталан абаа. Энэл конференци дээрэ медальда хүртэлгын ёһо гуримууд болон медалиин газаа талын түхэл хэлбэри баталагдаа.

Амгалан ажана хэрэгэй аша туһада зорюулан замбуулинай дайдые эзэмдэхэ талаар жэлэй турша соо эгээн гайхамшагта амжалта туйлаһан летчик-космонавтда ФАИ-гай Соведэй шиидхэбэреэр Гагаринай нэрэмжэтэ медаль жэл бүри олгогдодог байха. Медаль летчик-космонавтда өөрынь гү, али национальна клубайнь делегациие толгойлогшодо ФАИ-гай Генеральна конференциин баяр ёһолол заседани дээрэ барюулагдаха юм.

Юрий Гагаринай нэрэмжэтэ Алтан медаль 32 миллиметр диаметртэй түб түхэреэн хэлбэритэй байха, зузааниинь — 2 миллиметр болохо. Медалиин нюур талада лавр модоной набшаһан, гермошлем үмдэһэн Гагаринай хажуу тээһээ хараһан дүрэ зураг байха. Тэрэшэлэн түхэреэнэйнь хаяа дахуулан француз хэлэн дээрэ нимэ бэшэг һиилэгдэхэ: «Уласхоорондын авиационно федераци. Ю. А. Гагарин».

Медалиин ара талада дэлхэйн бүмбэрсэгэй зүүн хахад хубииие зааһан тэмдэгтэй газарай нюрүү, одо мүшэдтэй замбуулинай дайда, Газарые тойрон ниидэжэ лбаа замбуулинай онгосо зураатай байха. Мүн лэ түхэреэнэйнь хаяа дахуулан француз хэлэн дээрэ инмэ бэшэг һиилэгдэхэ: Эгээн түрүүшынхээ замбуулин руу хүнэй ниидэлгэ. 12. IV. 1961».

Ю. А. Гагаринай нэрэмжэтэ Алтан медаль сээжын баруун талын энгэртэ зүүгдэхэ юм. Энэ медалиие уран зураашан Леонид Есиков зохёон бүтээгээ.

Юрий Гагаринай нэрэмжэтэ Алтан медаль хадаа замбуулинай дайдые эзэмдэхэ хэрэгтэ ехэ габьяа харуулһанайнь түлөө космонавтнуудта (астронавтнуудта) олгогдодог ФАИ-гай хоёрдохи алтан медалиинь мүн болоо. «Космос» гэжэ үшөө нэгэ алтан медаль уласхоорондын авиационно федераци баталан абаа. Тэрэ медаль гансашье космонавтнуудта бэшэ, мүн замбуулинай дайдые эзэмдэхэ талаар гайхамшаг амжалта туйлаһан эрдэмтэд, конструкторнууд болон инженернүүдтэ олгогдодог байха.

Совет летчик-космонавтнууд Андриян Николаев, Павел Попович, Валентина Терешкова, Владимир Комаров, Константин Феоктистов, Борис Егоров, Алексей Леонов гэгшэдые Уласхоорондын авиационно федераци «Космос» гэжэ алтан медаляар шагнаһан байна.

Уласхоорондын авиационно федерациин эгээн дээдын шагнал хайра хадаа Ехэ Алтан медаль болоно. Ажал ябуулгаараа, хэһэн хүдэлмэреэрээ, ниидэлгын хэрэгтэ туйлаһан амжалтаараа, замбуулинда хэһэн шэнжэлгээрээ авиаци болон замбуулин тухай наукын хүгжэлтэдэ онсо ехэ нүлөө үзүүлһэн хүнүүд энэ медальда хүртэдэг юм. Ехэ Алтан медаляар жэлдэ оройдоол нэгэ хүн шагнагдадаг. Энэ медальда манай ороной гайхамшагта авиаконструкторнууд Андрей Туполев, Александр Яковлев, габьяата летчик-туршагша Владимир Коккинаки, летчик-космонавт Юрий Гагарин гэгшэд хүртэһэн байха юм.

Уласхоорондын авиационно федераци бусадшье медальнуудтай юм. 1933 ондо аюулда дайрагдажа наһа бараһан ФАИ-гай тэрэ үеын президент Де ля Во гэгшын нэрэмжэтэ медаль бии болгогдоо һэн. Энэ медаляар дэлхэйн бүрин рекорднуудые туйлаһан авиационно спортсменүүд болон космонавтнууд шагнагдадаг юм. Реактивна самоледууд болон замбуулинай онгосонууд дээрэ ниидэжэ, дэлхэйн бүрин рекорд туйлаһанайнгаа түлөө нилээд олон совет летчигууд, космонавтнууд Де ля Во-гой медаляар шагнагдаһан байха юм. Тэрэ тоодо Герман Титов, Андриян Николаев, Валерий Быковский, Владимир Комаров гэгшэд ородог. Совет летчик-космонавтнууд дүн хамта 17 бүрин, 19 дэлхэйн болон 23 национальна рекорднуудые тогтоогоо юм. Тэрэнэйнгээ түлөө Уласхоорондын авиационно федерациин зүгһөө 12 медаль болон дипломуудаар шагнагдаа. Тэрэшэлэн ФАИ-гай президент байһан Луи Блерио гэгшын нэрэмжэтэ медаль спортивна түхэлэй хүнгэн самолёдоор ниидэхэ зуураа харуулһан онсо амжалтануудай түлөө олгогдодог байха юм.

Планерна спортдо туйлаһан гайхамшаг амжалтынгаа түлөө орон бүхэнэй летчигууд Лилиенталиин медальда хүртэдэг. Тус медаль жэлдэ оройдоол нэгэ хүндэ олгогдодог байна.

Медальнуудһаа гадна, ФАИ онсо габьяа харуулһан зарим хүнүүдые, бүхэли коллективыешье дипломуудаар шагнадаг юм.

Һарын нюрүү дээрэ зөөлэнөөр буунһан «Луна-9» гэһэн замбуулинай станци зохёон байгуулжа ниидхүүлһэн эрдэмтэд, конструкторнууд болон хүдэлмэришэдэй коллективтэ анха түрүүшынхээ Уласхоорондын авиационно федерациин Хүндэтэ диплом олгогдоһон юм. Мүн лэ иимэ диплом «Луна-10» гэжэ һарые тойрон эрьелдэжэ ябадаг хэмэл одо бүтээһэн коллективтэ үгтөө юм.

СССР-эй авиационно спортын федерациин дурадхалаар ФАИ-гай 61-дэхи Генеральна конференци авиаци болон космонавтикын Уласхоорондын залуушуулай үдэр бии болгохо тухай тогтоол баталан абаа. Юрий Гагаринай замбуулинда анха түрүүшынхээ дэгдэн гараһан үдэр—апрелиин 12-то энэ Үдэр тэмдэглэгдэдэг байха юм.

Юрий Гагаринай нэрэмжэтэ медаль болон авиаци, космонавтикын Үдэрые бии болгохо тухай тогтоолнуудай баталагдаһан ушар совет наука, техникын замбуулиниие эзэмдэхэ талаар туйлаһан гайхамшаг амжалтануудые үшөө дахин гэршэлнэ.

(АНН)

ҺОНИР[...] ХОМО[...] ТОО[...]

✦ 1967 ондо ССС[...] хүн зоной тоо 235,5[...] болоһон байна. Энэ [...] онойхитой сасуулх[...] миллион хүнөөр оло[...] Дээрэхи үе соо городо[...] миллион хүнөөр оло[...] гэжэ городой зоной [...] хүн зоной тоодо орул[...] хада, 18-һаа 55 проце[...] нэмээ.

✦ Хүн зоной тоо [...] Бүхэсоюзна һүүлшын [...] лэй дүнгөөр, манай ор[...] мянган хүн бүхэндэ [...] бии байһан болоно. [...] мянган бүлэ бүхэнэй:
Хоёр хүнтэй — 260 [...]
гурбан хүнтэй — 2[...]
дүрбэн хүнтэй — 21[...]
табан хүнтэй — 134 [...]
зургаа ба дээшэ хүнтэй — 129 бүлэ [...] һан.

Манай орон дотор [...] даа дунда зэргээр дүр[...] һөө бүридэнэ.

СССР-тэ жэл бүхэн[...] миллион түрэ хэгдэнэ.

(Календарьһаа абта[...])

Ж. САМБУГАЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

УЛААН-БААТАР, февралиин 17. (ТАСС). Мүнөөдэр МНР-эй арадай агууехэ Хуралай Президиумэй Түрүүлэгшэ Ж. Самбу Улаан-Баатарай радиогоор үгэ хэлэбэ. Хүдөө ажахын нэгэдэлнүүдэй гэшүүдые — малшад, таряашад болон хүдэлмэришэдые — «Нэгэдэлэй үдэртэй» дашарамдуулан, тэрэ халуунаар амаршалаад, ажалдаа амжалта туйлахыень хүсэбэ. Энэ һайндэр Монголой Арадай Республикада сагаа һарын түрүүшын үдэр тэмдэглэгдэдэг юм гээд МОНЦАМЭ агентство мэдээсэнэ.

Нёдондо жэлэй шэрүүн үбэл, тэрэнэй һүүлээр зундаа ган гасуур болоһон ушар ороной экономикодо, илангаяа мал ажалда, ехэхэн хохидол ушаруулаа гээд Ж. Самбу хэлэбэ. Зүгөөр малшадай шэн габьяата ажалай, парти, правительствын зүгһөө саг доронь хэмжээ абаһанай, мүн Советскэ Союзай үнэн сэхэ, ехэ туһаламжын ашаар оромнай бага хохидолтойгоор энэ бэрхэшээлые дабана.

Үнгэрһэн жэл ороной олонхи аймагууд малаа олошоруулха жэлэй түсэб амжалтатайгаар дүүргэжэ, зарим аймагууд эдэ түсэбүүдые үлүүлэн дүүргэһэн байна.

СХО болон госхозуудай ажалшадай үмэнэ табигдаһан зорилгонууд тухай хэлэхэ зуураа, Ж. Самбу мүнөө жэл хүдөө ажахын продукциин ниитэ хэмжээн 16,6 процентээр нэмэхэ, харин малай тоо толгой 1,8 процентээр олошорхо юм гэжэ зааба. Бүхы малаа байратай болгохо талаар шиидхэхы алхам хэхэ гэшэ хүдөөгэй ажалшадай энэ жэлэй гол зорилго болоно гээд тэрэ онсолон тэмдэглэбэ.

Саашань Ж. Самбу уласхоорондын асуудалнууд тушаа тогтобо. Түсэхайлбал, өөһэдынгөө аюулгүй байдал бэхижүүлхын тула социалис оронууд бэе бэедээ туһаламжа, дэмжэлгэ хүргэлсэнэ. Энэнь социалис оронуудта эсэргүүгээр империалистнуудай хэжэ байһан һүйдхэлтэ ябуулгануудые зайсуулха шухала эрхэ нүхэсэл болоно гээд Ж. Самбу тэмдэглэбэ.

ДАНИИН КОМПАРТИИН XXIII СЪЕЗД

КОПЕНГАГЕН, февралиин 17. (ТАСС). Даниин Коммунис партиин XXIII съезд үсэгэлдэр хүдэлмэреэ дүүргэбэ. Вьетнамда США-гай хэжэ байһан дайе болюулха, Вьетнамай газар дээрэһээ харин бүхы сэрэгүүдые гаргаха, ДРВ-гэй болон Урда Вьетнамай НФО-гой дурадхалнуудай ёһоор, ороной бэеэ даанхай байдалые хангаха гэшэ эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй эгээн шухала, хойшолуулагдашагүй зорилго мүн гээд съездын абаһан тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Эзэмдэн абаһан араб газар дээрэһээ бүхы сэрэгүүдээ гаргаха тухай ООН-ой Аюулгүйн Соведэй шиидхэбэриие Израиль дүүргэхэ ёһотой гээд съезд онсолон тэмдэглэбэ.

Марксизм-ленинизмын, интернационализмын жама ёһонуудай үндэһэ һуури дээрэ уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлые бэхижүүлхэ хүсэлэнтэй байһанаа Даниин Коммунис парти дахинаа батална гээд тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Эзэрхэг түримхэй НАТО-гой бүлэглэлһөө Даниин гарахые КПД туйлаха ёһотой. Мүн ороной гадаадын политикые хинаха эрхые Даниин арадта хангуулхын түлөө тэмсэхэ шухала.

Монополинуудай засаг түрэдэ эсэргүүгээр, Даниин буржуазна правительствые унагаахын түлөө тэмсэлдэ ороной зүүнэй бүхы хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ гэшэ партиин шухала политическэ зорилго болоно гээд съездын абаһан тогтоол соо хэлэгдэнэ.

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО
ХИЛЫН СААНАҺАА

КАМБОДЖОДО ЭСЭРГҮҮ ЯБУУЛГАНУУД

ПНОМПЕНЬ, февралиин 17. (ТАСС). Холбоото Штадууд, Сайгоной засагаархид Камбоджодо эсэргүү һүйдхэлтэ ябуулгануудаа үргэлжэлүүлһээр. Кхмер Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Американ, Сайгоной тагнуулай самоледууд январиин 10-һаа хойшо Камбоджын агаарай хилые ходо эбдэнэ, Мондулькири провинциин Пукле тосхон дээгүүр ниидэнэ. Февралиин 15-да Америкын, Сайгоной дүрбэн вертолет энэ тосхониие пулемедоор, ракетаар буудаа. Тосхондо ехэ материальна хохидол үзүүлэгдөө.

Февралиин 5-да Камбоджын хилэ сахигшад Таиландын зэбсэгтэ отрядтай буудалдаа. Камбоджын нэгэ хүн алуулаа, хоёрынь — шархатаа.

СОВЕТ МЭДҮҮЛГЭ—ХАРИИН ХЭБЛЭЛДЭ

ПАРИЖ, февралиин 17. (ТАСС). ФРГ-гэй правительствада Советскэ правительствын эльгээһэн мэдүүлгые Франциин хэблэл үргэнөөр тайлбарилна. Баруун Берлиндэ федеральна президентые һунгаха һунгалтые үнгэргэхэ тухай һүйдхэлтэ һэдэлгэ гаргаһантайнь дашарамдуулан, ФРГ-гэй правительствада Советскэ правительство мэдүүлгэ барюулһан байгаа.

«Баруун Берлиндэ ФРГ-гэй президентые һунгаха ябадал Европодо аюултай түгшүүрил бии болгоно» гэһэн гаршаг доро «Юманите» газетэ Советскэ правительствын мэдүүлгын найруулгые толилбо. «Дэлхэйн нэгэшье гүрэн өөрынгөө президентые харин газар дээрэ һунгадаггүй юм» гэһэн мэдүүлгые газетэ онсолон тэмдэглэнэ.

Мүн «Фигаро» газетэ СССР-эй правительствын мэдүүлгые толилоо. Тиихэдээ Баруун Берлиндэ ФРГ-гэй президентые һунгаха ушар Европодохи түгшүүрилые бүри шангадуулха юм гэжэ тэмдэглэнэ.

ҺҮЙДХЭЛШЭДЭЙ ҺЭДЭЛГЭНҮҮДЫЕ ТАҺАЛДУУЛХА

ФРГ-гэй президентые һунгаха һунгалтые Баруун Берлиндэ үнгэргэхэ тухай Бонной правительствын һүйдхэлтэ шиидхэбэри дэлхэйн олониитын зүгһөө эрид шууд буруушаагдана.

БЕРЛИН. Баруун Берлиндэ федеральна суглаа зарлаха ябадалда һаад хэхын тула олониитын хүдэлөөе дэлгэрүүлхэ уряа Германиин Коммунис парти гаргаба.

ЛОНДОН. ФРГ-гэй президентые Баруун Берлиндэ һунгаха ушар бэлбол «бүдүүлиг хүсэрхэлгын гэршэ гү, али һүйдхэлтэ ябуулга болоно» гээд «Санди таймс» заана. Баруун Берлин Баруун Германиин хуби бэшэ, тиимэһээ Бонной парламентаринуудай тусхай зүблөө үнгэргэлгэ хуулита бэшэ ябадал гээд «Санди экспресс» газетэ онсолон тэмдэглэнэ. Энээнтэй дашарамдуулан, газетэ Англиин правительствын хараа бодолые шүүмжэлнэ.

КАНБЭРРЭ. Баруун Германиин президентые Баруун Берлиндэ һунгаха тухай шиидхэбэри удхаараа һүйдхэлтэ ябуулга мүн болоно гээд эндэхи газетэнүүд бэшэнэ. Баруун Германиин правительствын энэ шиидхэбэри бодомжогүй гэжэ хэлэлтэй.

ГАРАЖА ОШОХО [...] БОЛОО

СТАМБУЛ, февралиин [...] ай корреспондент Никола[...] иигэжэ мэдээсэнэ: мүн[...] гүүр США-гай 6-дахи ф[...] рабльнууд Стамбулай пор[...] жа ошобо. Тэдэнэр эндэ 7 [...] гаа. Америкын «айлшадай» [...] һандань эсэргүүсэһэн [...] Турцида 7 хоног соо на[...] «6-дахи флот, тонилоо», «[...] даанхай байха ёһотой» [...] доро демонстрацинууд бо[...] гаа.

Стамбулда Америкын [...] дай байһан һүүлшын үд[...] воскресени» гэжэ нэрлэгд[...] город дотор илангаяа то[...] раци болоо. «6-дахи флот [...] ха ёһогүй» гэжэ хэлэхын [...] мянган һурагшад, хүдэлм[...] теллигенциин түлөөлэгш[...] лай гудамжануудта гар[...]

Тасим гэжэ талмай дээр[...] ранида хабаадагшад бар[...] низацинуудай гэшүүдтэй [...]

Америкэдэ эсэргүү [...] нууд мүн Анкара, Изм[...] Трабзон болон ороной б[...] дуудта болоо.

США-гай ПОЛИТ[...] БУРУУШААГДА[...]

НЬЮ-ЙОРК, феврал[...] (ТАСС). Засагайхидай зүг[...] мүрдэлгэ болон хэрзэгы[...] шалтануд врач Бенджа[...] гэгшын зориг хүсэлые [...] Тэрэ хадаа Вьетнамда а[...] дал тогтоохын түлөө эр[...] тойгоор тэмсэгшэ болоһо[...] нөө тэрэ түрмэһөө саг зү[...] даад байхадаашье, дайн сэ[...] гүү мэдүүлгэтэйгээр хүн [...] нэ үгэ хэлэнэ.

Канзас-Сити городто н[...] верситедэй студентнүү[...] хэлэхэдээ, Спок Зүүн У[...] США-гай ябуулжа байһан [...] римхэй политикые хүр[...] жэлбэ. «Холбоото Шта[...] Вьетнамда эзэрхэг түрим[...] хэнэ. Энэ ушар США-да [...] ха ябадалые бүхы дэлхэй[...] хээ» гээд тэрэ мэдүүлээ. [...] талгаһаа, Вьетнамда ошол[...] хыень Америкын залууш[...] уряалба. Энэ үгыень м[...] дентнууд альгаа ташан [...]

Мүнөө Бенджамин Спо[...] гурбан нүхэд түрмэһөө са[...] бигдаад байна. Ушар юу[...] дэнэр буруушаалга б[...] Энэ буруушаалгыень Бос[...] федеральна сууд хараж[...] Энээнтэй дашарамдуула[...] мүнөө сүлөөдэ байна. Нё[...] эб найрамдалай түлөө эр[...] тойгоор тэмсэһэн эдэ гүр[...] түлөөд, түрмэдэ хааглаһа[...]

ЯПОН—ПЕНТАГО[...] БАЙРЛАДАГ ГАЗАР Б[...]

ТОКИО, февралиин 1[...] Японой 366 миллион [...] метр газар Америкын сэ[...] эзэлэгдэнэ гээд мүнөөдэр [...] газетэ бэшэнэ. Мүнөө Яп[...] дээрэ байһан США-гай [...] тоо 41 мянган хүн болоо. [...] рин газарта Америкын с[...] занууд байрланхай. Сэр[...] занууд Алас-Дурна зүг[...] бэелүүлдэг сэрэгэй ябу[...] хангадаг юм гээд газетэ [...]

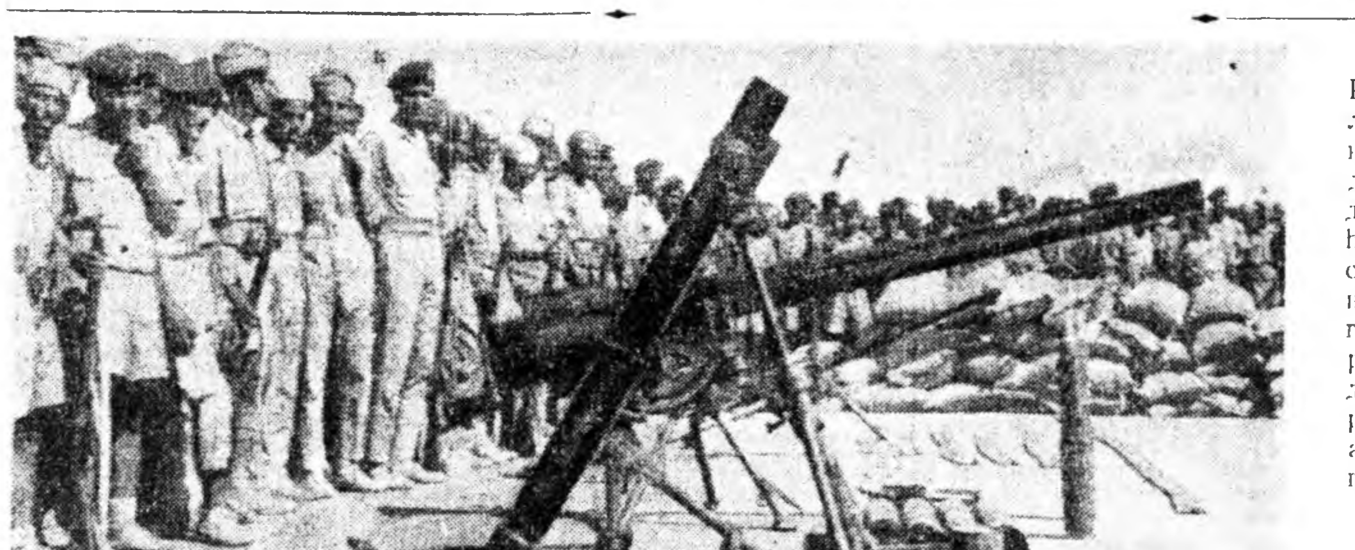

УРДА ЙЕМЕНЭЙ АРАДАЙ РЕСПУБЛИКА. Ороной сүлөөлэгдэһэнэй түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ республикын дайсад—баяд ноёшуул гүрэн дотороо хуушан байра байдал һэргээн бодхоохын түлөө тэмсэнэ. Тэдэнэр Баруунай гүрэнүүдэй буу зэбсэгээр саг үргэлжэ хангагдажа байдаг. Зураг дээрэ: Урда Йеменэй Арадай Республикын армиин сэрэгшэд Бейхан шадар буляан абтаһан Америкын буу зэбсэгүүдэй дэргэдэ.

ТАСС-ай фотохронико.

УРДА ВЬЕТНАМ. Эндэ боложо байгаа дайнда хабаадалсажа эсэһэн Америкын сэрэгшэдэ һанаха бодохо юумэн олон. Арадай сүлөөрэлгын Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэд үдэр бүри шэнэ сохилтонуудые хэжэ байһаар.

ЮПИ—ТАСС-ай фото.

ЭЛҮҮР ЭНХЫН БУЛАН

ҮХИБҮҮДЭЭ ГРИППҺЭЭ ҺЭРГЫЛЭГТЫ

Грипп гэшэ халдабаритай, аюултай үбшэн. Илангаяа хүхөөр үхибүүдтэ халдаа һаа түбэгтэй. Олонхи түрэлхид үхибүүнэйгээ энэ үбшэнөөр үбдэхэдэ хэрэгсээнгүй байдаг. Үхибүүнтнай грипптээ гэжэ врачай хэлэхэдэ, зарим эхэнүүд балай һанаагаа зободоггүй.

Грипп үбшэн хүндөөр хүрэхэһөө гадна, үхибүүдэй бэе махабадта хойшолон үлөөжэ, уушха, шэхэн, бөөрэ болон зүрхэндэ нүлөөлжэ, удаан саг соо эдэгэжэ үгэдэггүй байха юм.

Энэ үбшэн гриппээр үбшэлһэн хүнһөө халдадаг. Тэрээнтэй хөөрэлдэхэдэ, ханяаха, найтаахадань нёлбоһо, шүлһэниинь сэсэржэ, гриппэй вирус агаар дамжан элүүр хүнүүдтэ халдадаг байна. Түрэл гарал ба танил талынгаа олоороо айлшалхада бишыхан үхибүүдээ нарилха хэрэгтэй. Тэдэнэр магад гриппээр үбшэлжэ ябаһан гү, али гриппэй вирус халдаажа ябаһан байжа магад. Үхибүүдээ үбшэлөө гэжэ һанаа һаа, ясли, саадта бү ябуулагты, һургуули руунь бү табигты. Үхибүүгээ абаад олоной газараар — магазин, кино, театр болон бусад газарнуудаар бү ябагты. Илангаяа гриппэй дэлгэрээд байһан үедэ энэ гуримые нарииваар сахиха тон шухала.

БАГА ҮХИБҮҮДТЭ ГРИПП ХАЙШАН ГЭЖЭ ХҮРЭДЭГ БЭ

Грипп халдан сасуугаа хүрэдэггүй, юрэнхыдөө хэдэн час үнгэрһэн гү, али 2—5 хоноһон хойно үбшэлһэнэй тэмдэг үзүүлдэг байна. Тиихэдээ 39—40 градус хүрэтэр температурань дээшэлжэ, халуурруулдаг. Гриппэтэй үхибүүд яршаглажа орилдог, бархирдаг, оройнги болодог, нойр алдадаг, эдеэнһээ гарадаг байха юм. Ехээр халуурхадаа, ходоодо бөөлжүүлхээ һанадаг, бэень таталдажа, ухаа мэдээ алдуулдаг байха. Ехэ болоһон үхибүүдтэ грипп хүрэхэдөө дэмырүүлдэг, бэень дагжадаг, хүйтэ даалгадаг байна. Гриппээр үбшэлхэдөө тархинь үбдэдэг, толгойнь эрьедэг, гар хүлынь шархирдаг, гэдэһэниинь үбдэдэг, хамарһаань шуһан гарадаг гэшэ.

Энэ үбшэнөөр үбшэлһэн үхибүүдэй хоолой хүндүүлхэй болюжо, хүндөөр ханяалгадаг, хоолойнь хиигананжа, игсуугаар амидуулдаг, хэтэрхэдээ амиень саглуулхаяа һанадаг байха юм. Үбшэлжэ байха үедөө үхибүүд тэшэ ядан, хүнжэл хүрхээ сэлидэг, хүндөөр уухилдаг, ханиадаг, бэень уралынь хүхыдэг байна. Үбшэлһэн үхибүүн 1-2 час болоод дээрэ болоһондол гээд, ханиалгань намдаха, амисхалынь доро орожо, шарайнь гэрэл ородог, уралынь улайдаг байха юм. Тиихэ үедөө үхибүүнэй үбшэн намдажа дуурадаг, унтадаг байна. Грипп хүнгэнөөр хүрэжэ эхилээд, һэдэрхэдээ хүндэрдэг гэшэ.

Грипп һая хүрэжэ эхилхэдээ нэгэ-хоёр хоноод байхада найтаалгадаг, ханяалгадаг байха юм. Хүнгэнөөр хүрэһэн грипп 3-4 хоноод байхада халуунинь буужа, нэгэ бага һэргүү болодог. Хүрэһөөр бараг болодоггүй, үшөө нэгэ хэды соо үргэлжэлхэ. Тиихэ үедөө үхибүүн шэг шарай алдажа хүхыдэг, эдеэнһээ гарадаг, яршагладаг, түргэн эсэдэг гэшэ.

Энэ үбшэн хүсэд бараг боложо үгэнгүй, удаан найтаалгадаг, ханиалгадаг. Зарим үхибүүдэй халуун удаан буужа үгэнгүй, удэшэндөө температурань 37,1—37,3 градус хүрэжэ магадгүй. Тиигэжэ ужаһан үбшэн удаан бараг боложо үгэнгүй, амисхалынь дээрэ гаража, заримдаа һэдэрдэг байха юм.

Һая гараһан нялха үхибүүдтэ грипп зарим тэды өөрэ янзатайгаар хүрэдэг байна. Үбшэн һая хүрэжэ эхилхэдээ балай мэдэгдэдэггүй, халууранггүй гү, али бага зэргэ халууржашье болохо. Нойр алдаха, эдеэнһээ гараха, шэнгэнээр уруу һуулгаха, гулгиулха, найтаалгаха, ханяалгаха байха. Үхибүүнэйнгээ тиихэдэ түрэлхид анхарангүй байжа, үбшыень һэдэрээдэг байна. Хэзээни хойно үхибүүнэйнгээ ехээр үбэдхэлөөр врачта хандадаг зантай.

ГРИППТЭХЭДЭ ЯМАР ҺЭДЭРЭЛГЭ БОЛОДОГ БЭ

Грипп һэдэрхэдээ ехэнхидээ уушханай хадхаляа болодог, шэхээр хадхадаг байха юм. Тиимэ хадхаляа ехэнхи ушарта үбдэһэнһөөнь хойшо түрүүшын долоон хоногой һүүлээр, тиихэдэ бишыхан үхибүүд үбшэлэн сасуугаа шахуу хадхаляатадаг байна. Уушханай хадхаляа болоходонь, үхибүүд ехээр хэнээрхэжэ халуурдаг, амисхалынь дээрэ гарадаг гэшэ. Һаратай боложо байһан бишыхан хүүгэдэй уушханьхэршэгэнэдэг, амаарнь хөөһэ бурадаг, нюурынь хүхыдэг, илангаяа амыень тойроод эли бодо хүхэрдэг байна. Тиигэжэ үбдэһэн үхибүүд хүхээ хүхэжэ үгэхээ болидог, гулгидаг байнхай.

Шэхээр хадхаһанай тэмдэг үзэгдэхэдөө халууруулха, хэршэгэнүүлхэ, ядалсаһан янза үзүүлхэ, хүхээ хүхэхэдөө орилхо, бархирха. Юуб гэхэдэ, хүхээ хүхэхэдэнь шэхэниинь үбдэдэг ха юм.

Грипп гансахан һэдэрэлгээр үнгэрдэггүй, тэрэнэй хойшолонгоор уушханай ханиадатай, хэрхэтэй боложо магад.

Нүхэд түрэлхид, грипп гэшэ хүндэшье, аюултайшье үбшэн гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Үхибүүгээ гриппээр үбшэлбэ гэжэ һанахатайгаа зэргэ врачые гэртээ дуудаха шухала. Врачай заабаригүйгөөр өөһэдөө мэдээд бү аргалагты. Гриппэтэй үхибүү поликлиникэ, амбулатори гү, фельдшерскэ пункт руу абаашажа болохогүй.

ҮБШЭЛҺЭН ҮХИБҮҮ ХАЙШАН ГЭЖЭ ХАРУУҺАЛХА ХЭРЭГТЭЙБ

Гриппээр үбшэлһэн хүниие аргалхадаа шууягүй сүлөө газарта байлгаха хэрэгтэй. Хэбтэрынь зохид, сэбэр, обо собо болгонгүй, уршалаа гаргангүй хэхэ ёһотой. Хубсаһа болон дэбдиһэн сагаан бүдынь ходо һэлгэхэдэ таарамжатай. Юуб гэхэдэ, үбдэһэн үхибүүн ехээр хүлэрдэг байна. Бэеынь аршажа, ваннада оруулжа байха шухала. Үбшэлһэн үхибүүнэй байһан таһалга гэрэлтэй байха. Гадна үе үе болоод лэ һалхидуулжа, сэбэр агаар оруулжа байгаа һаа тааараха. Таһалгын температура 18—20 градус байгаа һаа һайн. Шалыень шингтэй хамуураар хамаха, нойтон бүдөөр аршаха шухала. Үхибүүн хэды наһатайб, тэрэниинь харалдуулан эдеэлүүлхэ. Тэдэндэ баалалтаар юумэ эдюулжэ болохогүй. Эмынь врачай заабариин ёһоор хэм соонь уулгаха хэрэгтэй. Врачые саг соонь дуудажа гэртээ ерүүлхэ. Тэдэнэр юун гэжэ заагааб, тэрэ заабариень заатагүй дүүргэхэ шухала. Үхибүүдээ грипп үбшэнһөө һэргылэгты. Юумэ эдижэ үгөөгүй һаань, шэнгэн юумэ, морхообой шүлэ, элдэб жэмэсэй шүүһэ уулгахада болохо.

Л. КРУПСКАЯ,
Улаан-Үдын хүүгэдэй 2-дохи поликлиникын врач.

ПРАВДА БУРЯТИИ МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Түсэбүүд ба арга боломжонууд» — манай хөөрэлдөөн. «Табан жэлэй дүрбэдэхи жэл» гэһэн рубрика доро информацинууд. Г. Субботиной корреспонденци. ТАСС-ай материалнууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: М. Хижняк гэгшын статья. Рейдовэ бригадын материал. Түрэл орон доторнай.

Гурбадахи хуудаһанда: хилын саанаһаа ерэһэн мэдээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: нютаг нютагай һонин. Соносхолнууд.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУ[...]

Манай адрес, телефону[...]

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—[...] приёмная — 54-93, зам. редактора — 68-08, зам. редак[...] 62-62, ответ. секретаря — 50-52, зам. ответ. секретаря—[...] отделы: партийной жизни — 60-91, сельского хозяйства—[...] 63-86, пропаганды и агитации — 56-23, промышлен[...] строительства — 61-35, советского строительства и быта—[...] культуры и школ — 60-21, писем в рабселькоров — 67-81, [...] формации — 34-05, общественная приёмная — 56-62, [...] бюро — 57-63, фотолаборатория — 33-61.

Гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при [...] те Министров БурАССР.

Н-03378. Зак. 6[...]